

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Управління капіталом підприємства та підвищення його
ефективності»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 2
Шулик В. А.
Керівник: Зайцев Ю. О.
Рецензент: Капустянська Г. А.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.1. Економічна сутність управління капіталом підприємства	8
1.2. Система показників оцінки ефективності управління капіталом на підприємстві.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	21
2.1. Оцінка власного капіталу підприємства.....	21
2.2. Оцінка позикового капіталу підприємства.....	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	40
3.1. Напрями удосконалення ефективності формування капіталу підприємства.....	40
3.2. Напрями удосконалення ефективності використання капіталу підприємства	47
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. Основою ринкової економіки є відносини власності, які виражені категорією капітал. Підприємство, що відокремлено від інших здійснює господарську діяльність, повинно володіти капіталом. Структура і динаміка капіталу є найсуттєвішим показником, що визначає фінансовий стан підприємства, його стійкість, схильність до ризиків. Створення та розвиток будь-якого суб'єкту господарювання неможливо без формування та використання його власного капіталу. У періоди нестачі власного капіталу з різних причин, наприклад у періоди розширення діяльності підприємство може формувати позиковий капітал. Оскільки капітал – базис функціонування та фінансової стійкості, прибутковості, ефективності, то питання щодо збереження та примноження капіталу є вкрай важливими та значимими, що у підсумку й визначає актуальність обраної тематики дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій, установ».

Метою та завданням для дослідження є висвітлення сутності теоретико-методичних положень капіталу та управління ним, оцінка та аналіз капіталу підприємства, розробка практичних рекомендацій щодо обґрунтування основних методів управління капіталом підприємства і доцільності їх застосування на досліджуваному підприємстві, визначення шляхів підвищення ефективності управління капіталом в умовах ринкової економіки.

Для реалізації мети у кваліфікаційній роботі поставлені і вирішені такі основні завдання:

- визначити сутність та функції капіталу підприємства, основні його складові;
- обґрунтувати сутність, завдання та методи управління капіталом підприємства;

- дослідити фінансовий стан підприємства;
- оцінити ефективність використання капіталу досліджуваним підприємством;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення управління капіталом на підприємстві.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є капітал ХХХ.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних питань щодо ефективного управління капіталом на підприємстві.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використовувались наступні методи дослідження: абстрактно-логічний, графічна методика, системність підходу, методи зіставлення, порівняння, синтезу, аналізу. Окрім того написання роботи передбачало використання підходів вертикального, горизонтального дослідження, програми Microsoft Word, Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Інформаційним базисом дослідження є погляди економічної теорії, погляди науковців пов'язані із капіталом, його оцінкою, з управлінням капіталом, окрім того за час дослідження активно використовувалась законодавча база пов'язана за цією проблематикою.

Базою стосовно здійснення фінансового дослідження виступила звітність ХХХ.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. В кваліфікаційній роботі отримано результати теоретичного та практичного характеру, а саме набули подальшого розвитку дослідження пов'язані із управлінням капіталом.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці пропозицій щодо оптимізації процесу формування і використання капіталу з використанням сучасних управлінських підходів. Відгук з досліджуваного підприємства підтверджує практичне значення відносно отриманих результатів.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне дослідження, котре має наукове спрямування. Розробки і пропозиції дослідження авторські.

Апробація результатів дослідження. Позитивна оцінка досліджень, розробок, пропозицій була отримана під час оприлюднення на конференціях, а саме: V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки», м. Полтава (6 грудня 2022 року) та IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених, м. Полтава (10 листопада 2022 року).

Публікації. Результати проведеного дослідження опубліковані, зокрема у вигляді матеріалів конференцій обсягом 0,18 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 60 найменувань, містить 21 таблицю, 7 рисунків, 4 додатки. Основний зміст роботи викладено на 58 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність управління капіталом підприємства

Створення і нормальне функціонування підприємств будь-якої форми власності неможливе без формування достатнього обсягу капіталу. Варто відзначити розмаїття визначень капіталу підприємства, що зумовлене, перш за все, неоднозначним трактуванням суті капіталу у вітчизняній та зарубіжній літературі. У табл. 1.1. узагальнено сутність поняття «капітал» [1, 3, 4, 6].

Таблиця 1.1

**Систематизація поглядів на трактування сутності
поняття «капітал» у ретроспективі**

Економічні школи	Представники	Визначення сутності капіталу
Античність	Аристотель	Джерело нагромадження багатства
Меркантилісти	Т. Ман	Абсолютна форма багатства
Фізіократи	Ф. Кене	Сума грошей, авансована у виробництво
Класична економічна школа	У. Петі	Грошова вартість
	А. Сміт, Д. Рікардо	Капітал як накопичений запас (частина багатства), потрібний для подальшого виробництва, від якого розраховують отримати прибуток
	Ж.Б. Сей	Чинник, що створює вартість
	Н.Г. Чернишевський	Матеріальні цінності, спрямовані на виробництво
Марксизм	К. Маркс	Гроші, що беруть участь у процесі обігу. Вартість, що дає додану вартість. Засіб експлуатації робітників
Австрійська школа	Е. Бем-Баверк	Засоби існування, які авансуються робітникам
	К. Менгер	Економічні блага, що спрямовані на майбутнє, беруть участь у виробництві і є джерелом доходу
Неокласична школа	А. Маршал	Чинник виробництва в межах торгово-промислових цілей
	П. Самуельсон	Ресурс довготривалого користування, створений з метою виробництва
Кембриджська школа	Дж. Робінсон	Гроші, універсальний товар ділового світу

Критичне дослідження дефініції та генезису капіталу дає змогу констатувати, що для визначення суті капіталу характерними є два протилежних погляди: 1) з одного боку, капітал підприємства характеризує загальну вартість

засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів. При цьому характеризується напрямком вкладення засобів; 2) з іншого боку, якщо розглядати джерела фінансування можна відзначити, що капітал – це можливість і сукупність форм мобілізації фінансових ресурсів для отримання прибутку [2, 7, 6, 13, 16].

Зазначені вище визначення підтверджують той факт, що капітал має багато тлумачень і може трактуватися як матеріальні ресурси, сума грошей та нематеріальні ресурси. Але більшість поглядів на дане поняття є схожі в тому, що капітал являє собою здатність приносити дохід. Сучасні трактування капіталу підприємства є ще детальнішими та глибшими.

Сучасна економічна теорія містить концепцію капіталу, яку знаходимо у західній літературі і можемо узагальнити наступним чином: капітал – це сукупний термін для товарів і грошей, від використання яких може бути отриманий дохід. Загальноприйнято вважати, що споживчі товари і гроші для теперішніх потреб і особистого задоволення не входять до складу капіталу. Таким чином, бізнес розглядає свою землю, будівлі, споруди, обладнання, устаткування і сировину поряд з акціями, облігаціями і банківськими рахунками як капітал. Будинки, меблі, автомобілі й інші товари, які споживаються для особистого задоволення (або гроші, обміняні на ці товари), не вважаються капіталом у традиційному розумінні [21, 22]. У процесі виробництва та на стадіях обігу постійно виявляється двоїста сутність капіталу, що визначає його як джерело для створення продуктивного активного капіталу та як причину виникнення зобов'язань підприємства.

Найважливішими аспектами розкриття сутності капіталу є економічний, юридичний, обліковий [1, 2, 16, 24] (рис. 1.1).

Отже, капітал підприємства – це економічна категорія, для якої є характерною двоїста сутність: з одного боку капітал відображає усі наявні грошові, матеріальні та нематеріальні ресурси підприємства (що відображаються в активі балансу), з другого – є джерелом покриття зобов'язань даного підприємства (відображається в пасиві балансу).

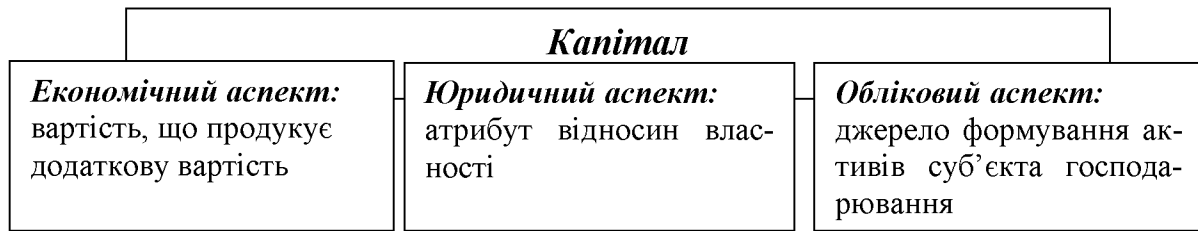

Рис. 1.1. Аспекти капіталу

Таким чином, вважаємо, що під капіталом підприємства необхідно розуміти фінансові ресурси підприємства, авансовані ним на формування активів, необхідних для забезпечення безперервної його діяльності з метою максимізації прибутку. В сучасній економічній літературі при висвітленні теоретичних основ управління капіталом нерідко зустрічається поняття «фінансовий капітал» [7, 33], економічна природа якого має наступні основні ознаки (рис. 1.2).

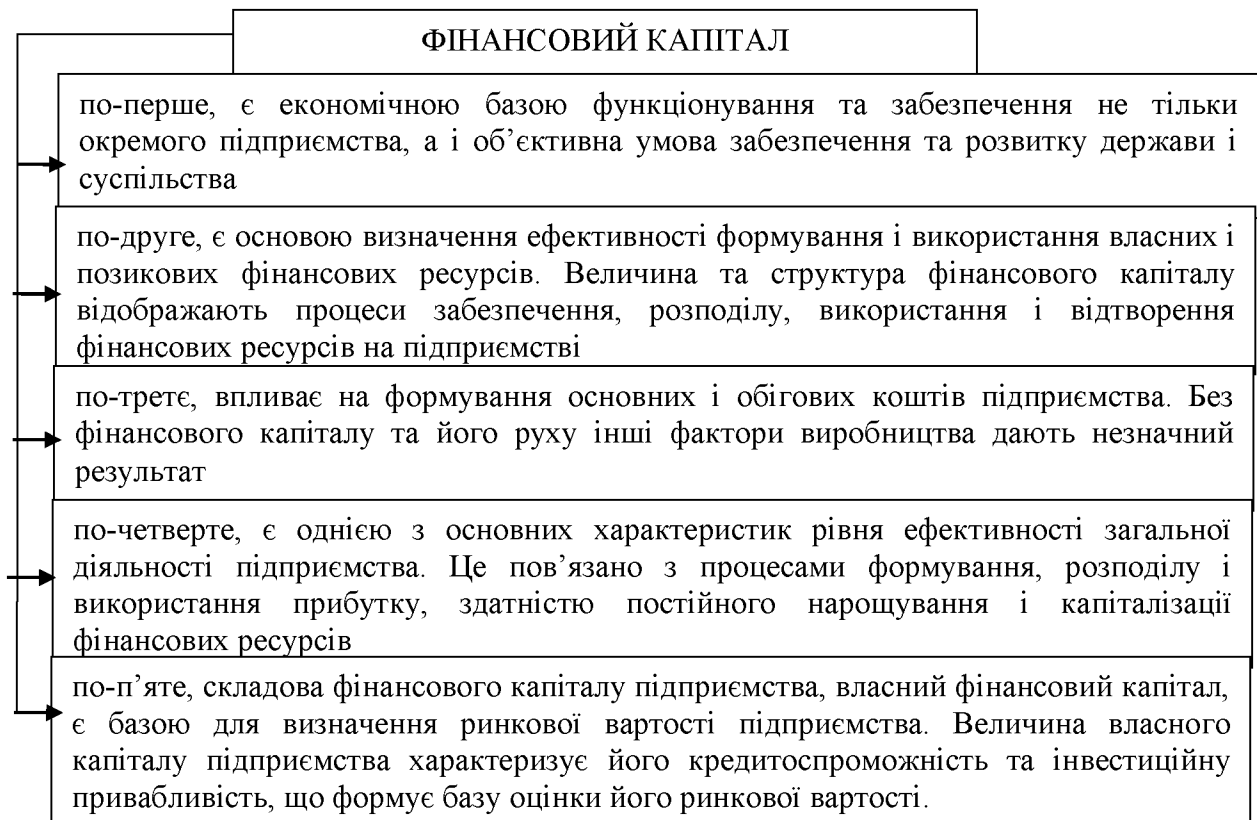

Рис. 1.2. Основні ознаки фінансового капіталу

Капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших

показників, оскільки виконує важливі для підприємства функції [33, 35, 38, 40].

Функції капіталу підприємства подано в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Функції капіталу

Функції капіталу	Зміст функції
Самостійність і влада	- розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство
Головний чинник виробництва	- капітал формується з метою його інвестування в активи
Відповідальність і захист прав кредиторів	- відображений в балансі підприємства власний капітал є для зовнішніх користувачів мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу
Довготермінове кредитування	- перебуває в розпорядженні підприємства необмежений час (власний); - перебуває в розпорядженні підприємства на означений в угоді час (позиковий та залучений)
Фінансування ризику	- власний капітал використовується для фінансування ризикових інвестицій, на що можуть не погодитись кредитори; - позиковий капітал є менш ризиковим порівняно із власним
Кредитоспроможність	- у разі надання кредиту, за інших рівних умов, перевагу надають підприємствам з меншою кредиторською заборгованістю і більшим власним капіталом
Компенсація понесених збитків	- тимчасові збитки мають погашатись за рахунок власного капіталу
Вимірник вартості підприємства	- обсяг капіталу вказує на його вартість

Капітал підприємства характеризується не тільки своєю багатоаспектною сутністю, але й багатозначністю розбіжностей в яких він виступає. Під загальним поняттям «капітал підприємства» розуміються різні його види.

Це потребує відповідної систематизації даних видів [40, 43, 46, 47, 49]. Класифікацію капіталу підприємства подано на рис.1.3.

Створюється підприємство з метою отримання прибутку і реалізувати цю мету воно може лише за умови збереження капіталу.

Утворюється капітал господарюючого суб'єкту наступним чином:

- внесенням власниками підприємства грошових коштів та інших активів;
- нагромадженням суми доходу, що залишається на підприємстві;
- формуванням кредиторської заборгованості;
- отриманням кредитних засобів.

<i>За цілями використання</i>
<ul style="list-style-type: none"> - виробничий капітал - характеризує засоби підприємства, які інвестовані в його операційні активи для здійснення виробничо-збутової діяльності; - позиковий капітал – характеризує капітал, який використовується у процесі інвестування в грошові інструменти, а також боргові фондові інструменти (облігації, депозитні сертифікати, векселі тощо); - спекулятивний капітал - характеризує ту частину капіталу, яка використовується у процесі здійснення спекулятивних фінансових операцій (засновані на різниці в цінах)
<i>За формами</i>
<ul style="list-style-type: none"> - інвестований (вкладений або сплачений капітал); - переданий безоплатно; - зароблений протягом звітного періоду
<i>За формами інвестування</i>
<ul style="list-style-type: none"> - капітал у фінансовій формі; - капітал у матеріальній формі; - капітал у нематеріальній формі
<i>За об'єктом інвестування</i>
<ul style="list-style-type: none"> - основний капітал - характеризує ту частину капіталу, яку використовує підприємство, тобто яка інвестована в усі види його позаоборотних активів; - оборотний капітал - характеризує ту частину капіталу, яка інвестована в усі види його оборотних активів
<i>За формами знаходження у процесі кругообігу</i>
<ul style="list-style-type: none"> - капітал у грошовій формі; - капітал у виробничій формі; - капітал у товарній формі
<i>За формами власності</i>
<ul style="list-style-type: none"> - приватний капітал; - державний капітал
<i>За організаційно-правовими формами діяльності</i>
<ul style="list-style-type: none"> - акціонерний капітал – капітал підприємств, створених у формі акціонерних товариств; - пайовий капітал – капітал партнерських підприємств-товариств з обмеженою відповідальністю, командитних товариств тощо; - індивідуальний капітал – капітал індивідуальних підприємств, тобто сімейних
<i>За характером використання в господарському процесі</i>
<ul style="list-style-type: none"> - працюючий капітал - характеризує ту частину капіталу, яка бере безпосередню участь у формуванні доходів і забезпеченні операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства; - непрацюючий (мертвий) капітал - характеризує ту частину капіталу, яка інвестована в активи, які не беруть безпосередньої участі в здійсненні різних видів господарської діяльності підприємства і формуванні його доходів
<i>За рівнем відповідальності</i>
<ul style="list-style-type: none"> - юридично закріплений в установчих документах (статутний); - нерегламентований як обов'язковий відповідно до чинного законодавства (додатковий)

Рис. 1.3. Класифікація капіталу підприємства

Управління капіталом передбачає визначення та формування оптимальної його структури. Вирішення цього питання потребує лише індивідуального підходу. Не може бути визначено єдиного оптимального підходу щодо співвідношення структурних елементів капіталу для різних підприємств або для

одного підприємства на весь термін його функціонування. Проте процес оптимізації структури капіталу підприємства має здійснюватися на основі формування цільової структури капіталу. Остання являє собою таке співвідношення власних і позичених фінансових коштів підприємства, яке дає змогу повною мірою забезпечити досягнення вибраного критерію її оптимізації (рис. 1.4).

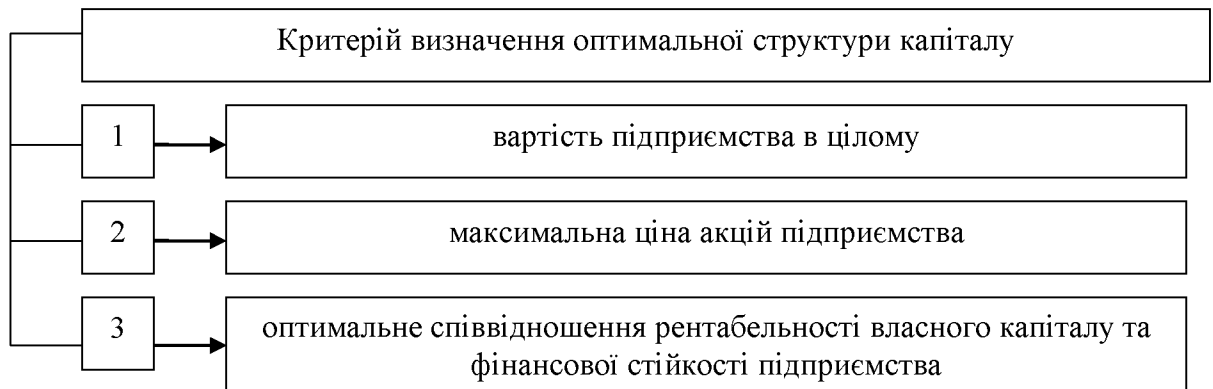

Рис. 1.4. Критерії визначення оптимальної структури капіталу

Існує думка [46, 50, 51], що оптимальна структура капіталу залежить від низки факторів, врахування яких є одним із напрямів її оптимізації (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні фактори формування оптимальної структури капіталу та їх вплив на значення коефіцієнта автономії

Фактори	Індикатор	Вплив у разі збільшення індикатора	Характеристика
1	2	3	4
Галузеві особливості операційної діяльності підприємства	Фондомісткість	Збільшує	Підприємства з високим рівнем фондомісткості мають нижчий кредитний рейтинг і більше повинні розраховувати на власний капітал
	Період операційного циклу	Збільшує	Чим коротший період операційного циклу, тим більше можна використовувати позиковий капітал
Стадія життєвого циклу підприємства	«Молодість фірми»	Зменшує	На ранніх стадіях життєвого циклу підприємства можуть більше залучати позиковий капітал (хоч вартість може бути вищою від середньоринкової, оскільки рівень фінансових ризиків вищий)
	«Вік існування фірми»	Збільшує	На стадіях зрілості діяльності підприємства доцільно більшу ставку робити на власний капітал
	Втрата позиції на ринку	Збільшує	За умов несприятливої кон'юнктури товарного ринку підприємствам доцільно зменшувати обсяг використання позикового капіталу
	Частка ринку	Зменшує	За сприятливої кон'юнктури товарного ринку доцільно збільшувати позиковий капітал.

1	2	3	4
Кон'юнктура фінансового ринку	Дорожчання позикового капіталу	Збільшує	У разі зростання вартості позикового капіталу диференціал фінансового левєриджу може набувати від'ємного значення. Зі зниженням цієї вартості знижується ефективність використання довготермінового позикового капіталу, отриманого раніше
	Здешевлення позикового капіталу	Зменшує	У разі зменшення вартості позикового капіталу та зростання диференціалу фінансового левєриджу
Прибутковість діяльності	Рентабельність продукції	Зменшує	За високого рівня рентабельності зростає кредитний рейтинг підприємства, але воно має змогу задовольнити потребу в додатковому капіталі внаслідок капіталізації більшої частини чистого прибутку
	Частка собівартості в доході	Збільшує	За низького рівня рентабельності важче залучити позиковий капітал
Операційний левєридж	Частка постійних витрат	Збільшує	Якщо обсяг реалізації продукції зростає, а підприємство має низький коефіцієнт операційного левєриджу (галузева особливість), то воно може збільшувати використання позикового капіталу
	Обсяг реалізації продукції	Зменшує	У разі зменшення обсягу реалізації продукції доцільніше зменшувати обсяги залучення позикового капіталу
Ставлення кредиторів до підприємства	Кредитний рейтинг	Зменшує	За фінансово-господарського становища підприємства, коли кредитори конкурують за право надати підприємству кредит, доцільно збільшувати обсяги позикових коштів
	Втрата довіри з боку кредиторів	Збільшує	А за фінансово-господарського становища, коли підприємство прагне зменшувати їхню частку в загальному капіталі
Рівень оподаткування прибутку	Податкові пільги	Збільшує	Чим нижчі ставки податку на прибуток, більше податкових пільг, тим меншою є різниця між використанням власного та позикового капіталу
	Податковий тиск	Зменшує	При зростанні ставки оподаткування прибутку збільшується ефект від залучення позикових коштів
Фінансовий менталітет власників та менеджерів підприємства	Уникнення ризиків	Збільшує	Якщо власники та менеджери не схильні до високого рівня ризику, то вони вибирають консервативний підхід до фінансування діяльності підприємства, тобто в основному за рахунок власного капіталу
	Схильність власників та менеджерів до ризику	Зменшує	За агресивного підходу позиковий капітал використовують в максимально можливому обсязі
Рівень концентрації власного капіталу	Необхідність незалежності	Зменшує	Для збереження фінансового контролю в управлінні підприємством доцільно формувати додатковий капітал за рахунок позикових коштів
	Потреба у більшій залежності	Збільшує	Збільшення додаткового капіталу за рахунок власних коштів зменшує фінансовий контроль в управлінні

Серед критеріїв, за якими найчастіше пропонується здійснювати оптимізацію структури капіталу, є критерії максимізації рівня фінансової рентабельності капіталу, мінімізації фінансових ризиків та вартості капіталу [2,

52, 53, 54, 56]. Вважаємо, що процес оптимізації структури капіталу, перш за все підпорядковується забезпеченню рівноваги в довгостроковому періоді і має здійснюватися на багатокритеріальній основі з врахуванням певних обмежень та взаємообумовленості щодо використання кожного з них.

1.2. Система показників оцінки ефективності управління капіталом на підприємстві

Важливою складовою частиною механізму ефективного управління капіталом підприємства та його структурою є системи його аналізу. Аналіз управління капіталом підприємства являє собою процес дослідження основних результативних показників ефективності його функціонування з метою визначення резервів подальшого підвищення ефективності. Для цього здійснюється аналіз фінансових коефіцієнтів, який базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників фінансової діяльності підприємства. В процесі використання цієї системи аналізу визначаються різноманітні відносні показники, які характеризують результативність використання капіталу підприємства в цілому та окремих його елементів. Для виміру, оцінки й аналізу капіталу використовується безліч показників. Зазначені обставини і визначають гостру необхідність розробки і використання при проведенні оцінки й аналізу капіталу системи показників, що найбільш повно характеризують його стан, рух і ефективність використання.

На думку ряду науковців [1, 5, 56, 59-60] система показників оцінки капіталу повинна формуватися в трьох основних напрямках: 1) показники джерел формування капіталу; 2) показники функціонуючого капіталу; 3) показники результатів функціонування капіталу. Серед найважливіших показників, що характеризують джерела формування капіталу, насамперед виділяють величину, структуру і вартість усіх джерел капіталу й окремих його складових (табл. 1.4).

Показники, як окреслюють джерела формування капіталу

Показники	Методика розрахунку
Величина джерел капіталу	Сума розділів пасиву балансу
Відношення власних і позикових джерел капіталу (ВП)	$ВП = [Власні джерела капіталу] / [Запозичені джерела капіталу]$
Мультиплікатор капіталу (МК)	$МК = [Власні джерела капіталу] / [Всього джерел капіталу]$

Функціонуючий капітал визначається показниками іншого порядку: об'ємними показниками активів; структурою активів; ціною активів підприємства. Крім того, показники функціонуючого капіталу повинні включати об'ємні показники поточних активів і структуру поточного капіталу [2, 5]. Аналізуючи функціонуючий капітал необхідно визначати показники стану, структури, динаміки та ефективності використання основного й оборотного капіталу підприємства. До показників результатів функціонування капіталу відносяться: прибуток, прибутковість, рентабельність, капіталоемність, використання амортизаційних відрахувань тощо [1, 5, 56, 59-60].

Показники стану, структури і динаміки основного капіталу приведені в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Показники, які окреслюють стан, структуру і динаміку основного капіталу

Показники	Методика розрахунку
Коефіцієнт надходження основного капіталу (КНОК)	$КНОК = [Сума зростання за період] \times 100 / [Величина капіталу на початок періоду]$
Коефіцієнт вибуття основного капіталу (КВОК)	$КВОК = [Сума зменшення за період] \times 100 / [Величина капіталу на початок періоду]$
Співвідношення невиробничої і виробничої частин капіталу (КН/В)	$КН/В = [Невиробничий капітал] / [Виробничий капітал]$
Частка виробничого капіталу в його загальній сумі (Квир)	$Квир. = [Виробничий капітал] / [Величина капіталу на початок періоду]$
Частка невиробничого капіталу в його загальній сумі (Кневир)	$Кневир. = [Невиробничий капітал] / [Величина капіталу на початок періоду]$
Коефіцієнт зносу (Кзн)	$Кзн = [Сума зносу] / [Первісна вартість основного капіталу]$

До показників ефективності використання поточного капіталу підприємства варто відносити: показник адекватності капіталу, рентабельності

чистих активів, співвідношення статутного капіталу і поточного капіталу, частку чистих активів у власних джерелах капіталу тощо (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Показники, що окреслюють використання поточного капіталу

Показники	Методика розрахунку
Обсяг поточного капіталу (ПК)	$ПК = [\text{Балансова вартість активів}] - [\text{Сума зобов'язань}]$
Коефіцієнт адекватності капіталу (Кад)	$Кад. = [\text{Величина поточного капіталу}] / [\text{Загальна величина капіталу підприємства}]$
Рентабельність поточного капіталу ($R_{ПК}$)	$R_{ЧА} = [\text{Чистий прибуток}] / [\text{Поточний капітал}]$
Співвідношення статутного капіталу і поточного капіталу ($K_{С/П}$)	$K_{С/П} = [\text{Величина статутного капіталу}] / [\text{Поточний капітал}]$
Співвідношення суми статутного, резервного і поточного капіталу ($K_{СР/П}$)	$K_{СР/П} = [\text{Величина статутного і резервного капіталу}] / [\text{Поточний капітал}]$
Частка поточного капіталу у власних джерелах капіталу ($K_{ПК}$)	$K_{ПК} = [\text{Поточний капітал}] / [\text{Власні джерела капіталу}]$

Для проведення аналізу ефективності використання капіталу крім показника балансового прибутку необхідно використовувати й інші показники прибутку, зокрема, наведені в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Показники, що окреслюють ефективність використання капіталу підприємства

Показники	Методика визначення показників
1	2
Показники прибутковості (рентабельності) витрат, %	
Рентабельність (збитковість) виробничих витрат ($R_{ВВ}$)	$R_{ВВ} = [\text{Валовий прибуток (збиток)}] / [\text{Собівартість реалізованої продукції}]$
Рентабельність (збитковість) продажу ($R_{П}$)	$R_{П} = [\text{Валовий прибуток (збиток)}] / [\text{Чистий дохід виручка від реалізації продукції}]$
Рентабельність (збитковість) операційної діяльності ($R_{ОД}$)	$R_{ОД} = [\text{Прибуток (збиток) від операційної діяльності}] / [\text{Операційні витрати}]$
Загальна рентабельність (збитковість) господарської діяльності ($ZR_{ГД}$)	$ZR_{ГД} = [\text{Прибуток (збиток) від господарської діяльності}] / [\text{Витрати господарської діяльності}]$
Загальна рентабельність (збитковість) господарської діяльності ($ЧR_{ГД}$)	$ЧR_{ГД} = [\text{Чистий прибуток (збиток)}] / [\text{Витрати господарської діяльності}]$
Показники прибутковості (рентабельності) капіталу, %	
Загальна рентабельність (збитковість) капіталу ($ZR_{К}$)	$ZR_{К} = [\text{Прибуток (збиток) від господарської діяльності}] / [\text{Середньорічна вартість капіталу}]$
Чиста рентабельність (збитковість) капіталу ($ЧРК$)	$ЧРК = [\text{Чистий прибуток (збиток)}] / [\text{Середньорічна вартість капіталу}]$

1	2
Загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу (ЗР _{ВК})	$ZP_{BK} = \frac{[\text{Прибуток (збиток) від господарської діяльності}]}{[\text{Середньорічна вартість власного капіталу}]}$
Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу (ЧР _{ВК})	$CP_{BK} = \frac{[\text{Чистий прибуток (збиток)}]}{[\text{Середньорічна вартість власного капіталу}]}$
Ефект фінансового левериджу (ЕФЛ)	$EFL = ([1 - \text{податок на прибуток}]) \times ([\text{коефіцієнт валової рентабельності активів (валовий прибуток/середня вартість активів)}] - [\text{відсотки за кредит}]) \times ([\text{залучений капітал}] / [\text{власний капітал}])$
Показники окупності витрат і капіталу	
Коефіцієнт окупності виробничих витрат (КО _{ВВ})	$KO_{BV} = \frac{[\text{Чистий дохід виручка від реалізації продукції}]}{[\text{Собівартість реалізованої продукції}]}$
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності (КО _{ВОД})	$KO_{VOD} = \frac{[\text{Чистий дохід виручка від реалізації продукції}]}{[\text{Операційні витрати}]}$
Коефіцієнт окупності капіталу (КО _К)	$KO_K = \frac{[\text{Чистий дохід виручка від реалізації продукції}]}{[\text{Середньорічна вартість капіталу}]}$
Коефіцієнт окупності власного капіталу (КО _{ВК})	$KO_{BK} = \frac{[\text{Чистий дохід виручка від реалізації продукції}]}{[\text{Середньорічна вартість власного капіталу}]}$
Період окупності капіталу (ПО _К), років	$PO_K = \frac{[\text{Середньорічна вартість капіталу}]}{[\text{Чистий прибуток}]}$
Період окупності власного капіталу (ПО _{ВК}), років	$PO_{BK} = \frac{[\text{Середньорічна вартість власного капіталу}]}{[\text{Чистий прибуток}]}$

Вважаємо, що до показників результатів функціонування капіталу варто віднести показники оборотності оборотного капіталу, сформовані нами в межах табл. 1.8.

Варто акцентувати, що показники оборотності капіталу можна розрахувати вцілому по капіталу інвестованому в активи і по окремим складовим активів, наприклад виробничих запасах, товарних запасах, запасах готової продукції, поточних біологічних активах, дебіторській заборгованості.

Окрім того слід акцентувати, що можна дослідити оборотність капіталу вцілому, так і оборотність власного і позикового капіталу окремо. Оборотність власного і позикового капіталу також можна проаналізувати сукупно по оборотним активам та по окремим його складовим.

Величина капіталу підприємства має безпосередній вплив на показники фінансового стану підприємства, в розрахунку яких використовується капітал.

А тому вважаємо, що для оцінки ефективності використання капіталу підприємства доцільно також використати систему коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, які окреслюють рівень фінансового ризику, пов'язаного

зі структурою джерел формування капіталу підприємства, а отже і ступінь фінансової стабільності в процесі майбутнього розвитку.

Таблиця 1.8

Показники, що окреслюють оборотність капіталу

Показники	Методика визначення показників
Період обороту капіталу (ПОк)	$ПОк = \frac{[\text{середня сума капіталу, що використовується підприємством, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)]}{[\text{одноденний обсяг реалізації продукції в даному періоді}]}$
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу сформованого (Коб)	$Коб = \frac{[\text{виручка від реалізації продукції, робіт, послуг}]}{[\text{середня сума оборотного капіталу підприємства, що використовується, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)]}$
Тривалість обороту оборотного капіталу (Т)	$Т = \frac{([\text{середня сума оборотного капіталу, що використовується, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)} \times [\text{звітний період в днях}])}{[\text{виручка від реалізації продукції, робіт, послуг}]}$
Період обороту капіталу, що використовується в операційній діяльності (ПОод)	$ПОод = \frac{([\text{середня сума операційного основного капіталу підприємства, що використовується, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)} + [\text{середня сума оборотного капіталу підприємства, що використовується, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)}])}{[\text{одноденний обсяг реалізації продукції в даному періоді}]}$
Період обороту оборотного капіталу (ПОоб)	$ПОоб = \frac{[\text{середня сума оборотного капіталу, що використовується, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)}]}{[\text{одноденний обсяг реалізації продукції в даному періоді}]}$
Коефіцієнт закріплення оборотних засобів (Кзо)	$Кзо = \frac{[\text{середня сума оборотного капіталу підприємства, що використовується, в даному періоді (розрахована як середня хронологічна)}]}{[\text{виручка від реалізації продукції, робіт, послуг}]}$

У табл. 1.9 подано показники оцінки фінансової стійкості. Хотілося б зауважити, що підприємство, яке вважається фінансово стійким має вузькі можливості до розширення власної діяльності, підприємство, яке ж має широкі можливості до розширення діяльності втрачає фінансову стійкість. Тож, підприємство повинно балансувати між можливостями розширення діяльності, прибутковістю та фінансовою стійкістю.

Оскільки оціночні показники відносно капіталу – базис прийняття подальших управлінських рішень, то вважаємо, що ефективно управлінське рішення відносно зменшення фінансової стійкості на шляху розширення

діяльності та прибутковості повинно залежати не лише від показників оцінки капіталу, а від загального стану оцінки діяльності підприємства.

Таблиця 1.9

Показники, що окреслюють фінансову стійкість

Показники	Методика визначення показників
Коефіцієнт автономії (КА)	$КА = \frac{[\text{сума власного капіталу підприємства на певну дату}]}{[\text{загальна сума капіталу підприємства на певну дату}]};$ $КА = \frac{[\text{вартість чистих активів підприємства на певну дату}]}{[\text{загальна вартість активів підприємства на певну дату}]}$
Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз)	$Кфз = \frac{([\text{позиковий капітал}] + [\text{власний капітал}])}{[\text{загальний капітал}]}$
Коефіцієнт фінансування (КФ)	$КФ = \frac{[\text{позиковий капітал}]}{[\text{власний капітал}]}$
Коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу (Ксп)	$Ксп = \frac{[\text{власний капітал}]}{[\text{зобов'язання}]}$
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (Квоз)	$Квоз = \frac{[\text{власний оборотний капітал}]}{[\text{поточні активи}]}$
Коефіцієнт фінансової стабільності (Кпі)	$Кпі = \frac{([\text{власний капітал}] + [\text{довгострокові зобов'язання}])}{[\text{загальна сума активів}]}$
Коефіцієнт інвестування (забезпеченості власним капіталом) (Кі)	$Кі = \frac{[\text{власний капітал}]}{[\text{основні засоби}]}$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмвк)	$Кмвк = \frac{[\text{власний оборотний капітал}]}{[\text{власний капітал}]}$
Мінімальна середньозважена вартість капіталу (WACC)	$WACC = [\text{вартість власного капіталу}] \times [\text{питома вага власного капіталу}] + [\text{вартість позикового капіталу}] \times [\text{питома вага позикового капіталу}]$

Вважаємо, що охарактеризована система показників дає можливість всебічно оцінити стан управління капіталом. Однак розглянуті показники матимуть більшу користь для підприємства, якщо їх порівнювати з іншими аналогічними показниками: виявити тенденцію за певні проміжки часу або середні показники по одному підприємству порівняти із середніми показниками по іншому підприємству.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Оцінка власного капіталу підприємства

Окреслена тема дослідження набула практичної реалізації на базі ХХХ, яке знаходиться в м. Полтава за адресою вул. Заводська, буд. 3.

Базисом відносно здійснення діяльності ХХХ є виробництво й обробка інших скляних виробів, включаючи технічні. Окрім того підприємство також займається: литтям чавуну, сталі, механічним обробленням металевих виробів, оптовою торгівлею фарфором, скляним посудом і засобами для чищення, неспеціалізованою торгівлею, наданням в оренду й експлуатацію власного або ж орендованого майна, ремонтом і технічним обслуговуванням машин, устаткуванням промислового призначення, здійсненням відновлення відсортованих відходів, діяльністю у сфері інжинірингу, геології та геодезії, наданням послуг технічного консультування в сферах інжинірингу, геології, геодезії, оптовою торгівлею деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням, оптовою торгівлею ін. товарами госппризначення, виробництвом пластмас, виробів із деревини, виготовлення виробів з корка, соломи, рослинних матеріалів для здійснення плетіння, виробництвом дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів.

Майновий стан підприємства – основа ефективного функціонування з ціллю отримання прибутку, саме тому вважаємо за доцільне розпочати дослідження із оцінки майнового стану із використанням прийомів горизонтального та вертикального аналізу (табл. 1 додатку Г).

Аналіз даних табл. 1 в межах додатку Г акцентує на тому, що майно суб'єкту здійснення господарювання за період 2020-2022 рр. збільшилось на 16821 тис. грн або ж на 20,4 %. У складі майна необоротні активи зменшились на 9964 тис. грн або ж на 26,4 %, оборотні активи, навпаки - зросли на 26785 тис. грн або ж на 60,0 %.

Склад необоротних активів окреслюється зменшенням основних засобів на 8010 тис. грн або ж на 22,5 %.

В межах табл. 2 додатку Г проаналізуємо детальніше майно підприємства.

Аналіз даних табл. 2 додатку Г дає підстави стверджувати, що за формою здійснення функціонування у складі майна ХХХ за період 2020-2022 рр. переважають саме матеріальні активи, але за цей період їх питома вага в межах складу активів скоротилась аж на 36,0 в.п., при цьому варто акцентувати, що у фізичному обсязі вони зменшились на 20075 тис. грн або ж на 36,1 %. Нематеріальні активи за питомою вагою є незначними в межах періоду дослідження. За цей період нематеріальні активи знизилась на 87 тис. грн або ж у 2,2 рази, знизилась і їх питома вага на 0,11 в.п.

Активи за рівнем ліквідності показують зростання високоліквідних активів на 3234 тис. грн або ж на 97,4 % (їх питома вага зросла на 3,3 в.п.). Середньоліквідні активи за період 2020-2022 рр. зросли на 33780 тис. грн або ж на 84,6 %, при цьому їх питома вага збільшилась на 32,8 в.п. Низьколіквідні активи зменшились на 10198 тис. грн або ж на 36,4 % (їх питома вага скоротилась на 18,2 в.п.). Важколіквідні активи зменшились у періоді дослідження на 9995 тис. грн або ж на 35,9 % (їх питома вага скоротилась на 17,9 в.п.).

Формування майна відбувається для забезпечення виробництва з ціллю подальшого отримання прибутку, але ж підприємство може як отримати прибуток, так і збиток.

Тож, вважаємо, що наступним кроком дослідження діяльності суб'єкту господарювання повинен стати детальний аналіз відносно прибутку на базі даних табл. 3 додатку Г.

Аналіз даних табл. 3 додатку Г окреслює зростання відносно чистого доходу за період дослідження за обсягами на 45425 тис. грн або ж на 62,4 %. Однак, варто вказати на зростання операційних витрат на 67491 тис. грн або ж на 114 %. В межах операційних витрат за період 2020-2022 рр. найбільшого зростання набули витрати на збут, які збільшились на 11494 тис. грн або ж у 3,8

рази та собівартість, котра збільшилась на 56826 тис. грн або ж у 1,3 рази. Окрім того відбулося збільшення адміністративних витрат на 490 тис. грн або ж на 17,7 % та скорочення інших операційних витрат на 1319 тис. грн або ж на 15,6 %. Витрати вплинули на скорочення валового прибутку у 2022 р. порівняно із 2020 р. на 11401 тис. грн або ж на 41,1 %. Питома вага відносно валового прибутку у відсотках до чистого доходу при цьому скоротилась із 38,1 % до 13,8 %.

Варто відзначити зростання відносно інших операційних доходів на 8384 тис. грн або ж у 1,4 рази. При цьому прибуток відносно операційної діяльності за період дослідження скоротився на 13682 тис. грн або ж на 70,2 %.

У 2022 р. у ХХХ відсутні фінансові та інвестиційні витрати. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування скоротився на 11314 тис. грн або ж на 66 % за період 2020-2022 рр. Прибуток від звичайної діяльності після оподаткування зменшився на 12370 тис. грн або ж на 72,2 %. При цьому чистий прибуток зменшився у тих же обсягах, що і прибуток від звичайної діяльності до оподаткування. Чистий прибуток у відсотках до доходу зменшився із 23,5 % у 2020 р. до 4,0 % у 2022 р. Чистий прибуток у відсотках до валового прибутку зменшився із 61,7 % у 2020 р. до 29,1 % у 2022 р.

Показники ефективності дозволяють співставити прибуток із понесеними витратами, тож, проаналізуємо рентабельність за основними показниками для ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 4 додатку Г).

Аналіз даних табл. 4 додатку Г вказує на скорочення загальної рентабельності господарської діяльності підприємства в обсягах 23,2 в.п., при цьому чиста рентабельність скоротилась на 24,1 в.п.

Рентабельність продажу виробничих витрат скоротилась на 45,6 в.п, рентабельність продажу зменшилась на 18,6 в.п., рентабельність відносно операційної діяльності скоротилась на 28,3 в.п., рентабельність виручки від операційної діяльності зменшилась на 20,4 в.п., тож варто акцентувати на невтішній динаміці показників рентабельності.

Показники окупності також мають неvtішну динаміку, зокрема відбулось зниження за показниками: окупності виробничих витрат на 0,456, окупності витрат операційної діяльності на 0,283 окупності витрат на збут на 16,194.

При цьому варто відзначити зростання коефіцієнта окупності адміністративних витрат, що є позитивним моментом.

Аналіз показників рентабельності капіталу показав скорочення чистої рентабельності капіталу на 15,7 в.п. та зростання у 2,2 рази чистої рентабельності власного капіталу.

Показники окупності характеризуються зростанням коефіцієнта окупності капіталу на 0,358, відповідно при цьому зростає період окупності капіталу на 15,2 роки. Коефіцієнт окупності власного капіталу зростає на 17,107, при цьому також зростає період окупності власного капіталу на 3,2 роки. Зростання періоду окупності є негативним явищем.

Власний капітал – власне основа утворення та функціонування підприємства, забезпечення його фінансової стійкості, незалежності. Тож, проаналізуємо структуру капіталу підприємства загалом та власного капіталу зокрема (табл. 2.1, 2.2).

Аналіз даних табл. 2. 1 дає підстави зробити висновки, що капітал досліджуваного суб'єкту здійснення господарювання за період 2020-2022 рр. збільшився на 16821 тис. грн або ж на 20,4 %.

При цьому власний капітал за період проведення дослідження збільшився на 15834 тис. грн, зобов'язання збільшились на 987 тис. грн або на 1,2 %. Варто відзначити, що нерозподілений прибуток за період аналізу збільшився на 15718 тис. грн або ж у 1,5 рази.

У складі зобов'язань довгострокові зобов'язання скоротилися на 17208 тис. грн або ж на 70,2 %, при цьому зросли поточні зобов'язання на 18195 тис. грн або ж на 31,0 %.

**Аналіз складу та структури капіталу
XXX за 2020-2022 рр.**

Види пасивів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	суми, тис. грн	2022 р. у % до 2020 р.
Джерела формування капіталу, всього	82290	100,0	91766	100,0	99111	100,0	16821	20,4
Власний капітал	-833	-1,0	10239	11,2	15001	15,1	15834	1900,8
Нерозподілений прибуток	-10617	-12,9	339	0,4	5101	5,1	15718	148,0
Зобов'язання	83123	101,0	81527	88,8	84110	84,9	987	1,2
Довгострокові зобов'язання	24516	29,8	10594	11,5	7308	7,4	-17208	-70,2
Поточні зобов'язання	58607	71,2	70933	77,3	76802	77,5	18195	31,0
Кредиторська заборгованість	14200	17,3	19960	21,8	23954	24,2	9754	68,7

Проаналізуємо більш детально складові саме власного капіталу підприємства в межах даних поданих у табл. 2.2.

Аналіз даних табл. 2.2 дає підстави стверджувати про покращення стану формування власного капіталу, на що вказує зростання його сукупних обсягів на 15834 тис. грн або на 19,0 %. Варто відзначити, що у 2020 р. власний капітал ХХХ взагалі має від'ємне значення, що спровоковано тим, що підприємство мало значні обсяги нерозподіленого збитку (10617 тис. грн) та неоплачений капітал в обсязі 116 тис. грн.

Однак, у 2021 р. підприємство вже перетворило нерозподілений збиток на нерозподілений прибуток в обсязі 339 тис. грн, окрім того в даному році підприємство не мало неоплаченого капіталу. Така ситуація допомогла забезпечити обсяги власного капіталу, котрі набули додатнього значення (10239 тис. грн). У 2022 р. обсяги нерозподіленого прибутку зросли до 5101 тис. грн, окрім того відсутній неоплачений капітал. Дослідження складових власного капіталу показало, що пайовий капітал у 2020-2022 рр. окреслюється

сталістю, але даний капітал збільшився за питомою вагою у складі власного капіталу, у 2022 р. порівнюючи із 2020 р., що спровоковано зростанням сукупного власного капіталу як наслідку скорочення від'ємного значення нерозподіленого прибутку та відсутності неоплаченого капіталу.

Таблиця 2.2

**Аналіз складу та структури власного капіталу
XXX за 2020-2022 рр.**

Види власного капіталу	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	суми, тис. грн	2022 р. у % до 2020 р.
Власний капітал всього	-833	100,0	10239	100,0	15001	100,0	15834	19,0
Пайовий капітал	9900	-1188,5	9900	96,7	9900	66,0	0	0,0
Нерозподілений прибуток	-10617	1274,5	339	3,3	5101	34,0	15718	-1,5
Неоплачений капітал	-116	13,9	0	0,0	0	0,0	116	-1,0

Графічне відображення складових власного капіталу подано в межах рис. 2.1.

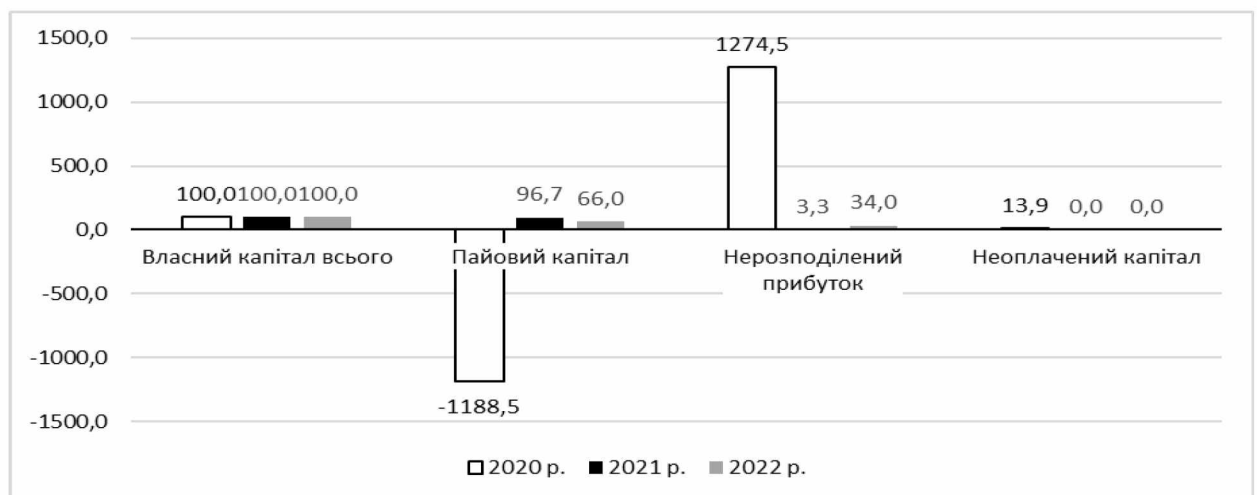

Рис. 2.1. Графічне відображення складових власного капіталу XXX
за 2020-2022 рр.

Вважаємо, що наступним кроком на шляху аналізу капіталу повинно стати дослідження ефективності його використання (табл. 2.3).

**Аналіз показників рентабельності та окупності капіталу
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.
Показники рентабельності капіталу (активів)				
Чиста рентабельність капіталу (активів)	20,7	12,6	5,0	-15,7
Чиста рентабельність власного капіталу	-182,2	233,0	37,7	220,0
Показники окупності витрат і капіталу				
Коефіцієнт окупності капіталу (активів)	0,881	1,273	1,239	0,358
Коефіцієнт окупності власного капіталу	-7,741	23,550	9,366	17,107
Період окупності капіталу (активів), років	4,8	7,9	20,0	15,2
Період окупності власного капіталу, років	-0,5	0,4	2,7	3,2

Аналіз даних табл. 2.3 дозволяє стверджувати про зниження рентабельності капіталу загалом на 15,7 в.п. та зростання рентабельності власного капіталу у 2,2 рази. Коефіцієнт окупності капіталу має в динаміці зростання на 0,358, що є позитивним, зростає також коефіцієнт окупності власного капіталу на 17,107. При цьому варто відзначити зростання періоду окупності капіталу загалом на 15,2 роки та власного капіталу на 3,2 роки, що є негативним.

Фінансова стійкість підприємства залежить від обсягів і питомої ваги власного капіталу в загальному обсязі капіталу підприємства, тож, вважаємо за доцільне проаналізувати показники фінансової стійкості як відображення ефективності власного капіталу (табл. 2.4).

Аналіз даних табл. 2.4 вказує на те що, коефіцієнт автономії у всіх роках не відповідає нормативу, що в свою чергу формує низьку фінансову стабільність підприємства, яка також за значенням нижча нормативу, однак варто відзначити і позитивні зрушення, зокрема, хоча коефіцієнти і не відповідають нормативам, але все ж таки вони мають тенденцію до зростання, зокрема за коефіцієнтом автономії на 0,161, за коефіцієнтом фінансової стабільності на 0,188.

Аналіз відносних показників фінансової стійкості

XXX за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	-0,010	0,112	0,151	0,161
Коефіцієнт фінансової стабільності	-0,010	0,126	0,178	0,188
Коефіцієнт фінансового ризику	-99,788	7,962	5,607	105,394
Коефіцієнт фінансового лівериджу	-29,431	1,035	0,487	29,918
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	16,795	-1,290	-0,360	-17,155
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	-0,314	-0,229	-0,076	0,238
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	-0,366	-0,345	-0,193	0,173
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	-0,006	-0,217	-0,615	-0,609
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,514	0,488	0,381	-0,134
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,432	0,356	0,278	-0,154
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,343	0,457	0,603	0,259
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,184	1,696	2,577	1,393

Відповідно низькі значення коефіцієнту автономії спровокували зростання коефіцієнту фінансового ризику. Набув зростання і коефіцієнт фінансового левіриджу, перевищуючи норматив, що є негативним.

Показники стану оборотних активів також мають негативну динаміку, зокрема коефіцієнт маневреності власного капіталу є нижчим за норматив у всіх роках з тенденцією до погіршення. Нижчими за норматив є також такі показники як коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами, коефіцієнт запезпеченості запасів власними оборотними коштами та коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів.

За показниками стану основного капіталу варто акцентувати динамічне скорочення, що є негативним, зокрема коефіцієнт виробничого потенціалу

скоротився із 0,514 у 2020 р. до 0,381 у 2022 р., коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні скоротився із 0,432 до 0,278, коефіцієнт нагромадження амортизації.

Однак, серед показників стану основного капіталу окреслюються динамічним зростанням коефіцієнт нагромадження амортизації з 0,343 у 2020 р. до 0,603 у 2022 р., проте це негативний аспект. Вже ж таки позитивним аспектом є зростання коефіцієнту співвідношення оборотних і необоротних активів з 1,184 до 2,577.

Вважаємо, що наступним кроком на шляху дослідження власного капіталу повинно стати дослідження відносно типу фінансової стійкості, адже обсяги власного капіталу безсумніву один із ключових аспектів відносно типу фінансової стійкості (табл. 2.5).

Згідно даних табл. 2.5 ХХХ має кризовий фінансовий стан, бо воно не може покрити запаси а ні власними коштами, а ні довгостроковими зобов'язаннями.

Але все ж таки варто окреслити і позитивний аспект, зокрема за досліджуваний період нестача власних оборотних коштів для формування запасів та нестача власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань скорочується, скорочується також і нестача загального обсягу відносно основних джерел формування запасів, проте за типом фінансової стійкості підприємство залишається у кризовому стані, що свідчить про неефективне управління капіталом оборотним.

Факторний аналіз дозволяє більш детально окреслити вплив конкретних чинників на рентабельність власного капіталу.

Знаючи як впливають окремі чинники на рентабельність власного капіталу можна прагнути до підвищення рентабельності власного капіталу шляхом впливу саме на ці конкретні чинники. Тож, проаналізуємо вплив чинників на рентабельність власного капіталу за допомогою даних табл. 2.6.

**Аналіз типу фінансової стійкості
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.
Власні оборотні кошти, тис. грн	-38506	-23802	-12708	25798
Довгострокові зобов'язання, тис. грн	24516	10594	7308	-17208
Короткострокові кредити і позики, тис. грн	0	6800	6800	6800
Запаси, тис. грн	38199	38313	28001	-10198
Власні оборотні кошти та дов- гострокові зобов'язання, тис. грн	-13990	-13208	-5400	8590
Загальна величина основних джерел формування запасів, тис. грн	-13990	-6408	1400	15390
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів, тис. грн	-76705	-62115	-40709	35996
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів, тис. грн	-52189	-51521	-33401	18788
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів, тис. грн	-52189	-44721	-26601	25588
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	x
Коефіцієнт забезпечення запасів відповідними джерелами форму- вання	-0,366	-0,345	-0,193	0,2
Надлишок (+) або нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн	-1,37	-1,34	-1,19	0,2

За даними табл. 2.6 загальна рентабельність власного капіталу зросла у 2,3 рази, що є позитивним. Зростання рентабельності власного капіталу викликано наступними чинниками: коефіцієнтом фінансової залежності, що призвело до

зростання рентабельності власного капіталу на 99,7 %, рентабельністю продажу, що призвело до зростання рентабельності власного капіталу на 144,1 %.

Таблиця 2.6

Факторний аналіз рентабельності власного капіталу ХХХ за 2020-2022 рр.

Показники	Умовні позначення	2020 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.	
				абсолютне	відносне, %
Прибуток від господарської діяльності, тис. грн	П	17132,0	5818	-11314	-66,0
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	72776,0	118201	45425	62,4
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн	К	82641,0	95438,5	12797,5	15,5
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	ВК	-9401,0	12620,0	22021,0	-234,2
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	ОА	45496,5	64563,5	19067,0	41,9
Загальна рентабельність власного капіталу, %	РВК	-182,2	46,1	228,3	x
Загальна рентабельність капіталу, %	РК	20,7	6,1	-14,6	x
Коефіцієнт фінансової залежності	КФЗ	-8,791	7,562	16,353	x
Рентабельність продажу, %	РП	23,5	4,9	-18,6	x
Коефіцієнт окупності (обертання) капіталу	КОК	0,881	1,239	0,358	x
Коефіцієнт обертання оборотних активів	КОА	1,600	1,831	0,231	x
Питома вага (коефіцієнт) оборотних активів в капіталі	ПВ	0,551	0,676	0,126	x
ΔРВК					228,3
ΔРВК _{рк}					128,6
ΔРВК _{рп}					144,1
ΔРВК _{кок}					-15,5
ΔРВК _{коа}					-5,5
ΔРВК _{пв}					-10,0
ΔРВК _{кфз}					99,7
ΔРВК					228,3

Однак, коефіцієнт обертання оборотних активів та питома вага оборотних активів в капіталі мали негативний вплив на рентабельність власного капіталу.

2.2. Оцінка позикового капіталу підприємства

Позиковий капітал для підприємства – це додаткові можливості відносно розширення діяльності, закупівлі нового обладнання, здійснення нових для підприємства видів діяльності тощо, проте позиковий капітал є можливостями для підприємства лише за умови досягнення додаткового прибутку до власного капіталу. У випадку якщо рентабельність підприємства є нижчою ніж відсотки за кредит підприємству не доцільно залучати позиковий капітал.

Проте варто вказати на те, що є позиковий капітал, котрий для підприємства може бути безкоштовним – це кредиторська заборгованість. Однак, недоліком даного позикового капіталу є те, що залучити його у значних обсягах та на великі строки неможливо.

Тож, формуючи позиковий капітал підприємство повинно маневрувати між:

- ціною залучення;
- обсягами залучення;
- строками залучення.

Співвідношення позикового капіталу за питомою вагою та ціною окремих джерел фінансування дозволяє визначити ціну позикового капіталу в межах підприємства.

Тож, проаналізуємо структуру позикового капіталу ХХХ за 2020-2022 рр. за допомогою даних табл. 2.7.

Аналіз даних табл. 2.7 показав зростання сукупного обсягу зобов'язань підприємства на 987 тис. грн або на 1,2 %.

При цьому довгострокові зобов'язання зменшились на 17208 тис. грн або на 70,2 %. Довгострокові зобов'язання в таких обсягах скоротились за рахунок довгострокових кредитів банків, котрі скоротились на 17208 тис. грн або ж на 71,2 %. Інші довгострокові фінансові зобов'язання є незмінними впродовж 2020-2022 рр. і складають 351 тис. грн або 0,4 % за питомою вагою у складі довгострокових зобов'язань. Поточні зобов'язання підприємства зросли на 18195 тис. грн або ж на 31,0 %. Короткострокові кредити банків при цьому у

2020 р. були відсутні, а у 2021 р. та 2022 р. вони склали 6800 тис. грн та 8,3 % і 8,1 % відповідно за питомою вагою у складі зобов'язань підприємства.

Таблиця 2.7

Аналіз складу та структури позикового капіталу (зобов'язань)

XXX за 2020-2022 рр.

Види позикового капіталу	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	суми, тис. грн	2022 р. у % до 2020 р.
Зобов'язання всього	83123	100,0	81527	100,0	84110	100,0	987	1,2
Довгострокові зобов'язання:	24516	29,5	10594	13,0	7308	8,7	-17208	-70,2
- довгострокові кредити банків	24165	29,1	10243	12,6	6957	8,3	-17208	-71,2
- інші довгостро- кові фінансові зо- бов'язання	351	0,4	351	0,4	351	0,4	0	0,0
Поточні зобов'я- зання:	58607	70,5	70933	87,0	76802	91,3	18195	31,0
- короткострокові кредити банків	0	0,0	6800	8,3	6800	8,1	6800	0,0
- кредиторська за- боргованість за товари, роботи, послуги	2639	3,2	9892	12,1	19027	22,6	16388	621,0
Поточні зобов'я- зання за розрахун- ками:								
- з одержаних авансів	11342	13,6	9331	11,4	4171	5,0	-7171	-63,2
- з бюджетом	57	0,1	361	0,4	545	0,6	488	856,1
- зі страхування	33	0,0	63	0,1	15	0,0	-18	-54,5
- з оплати праці	129	0,2	313	0,4	196	0,2	67	51,9
Інші поточні зобо- в'язання	44407	53,4	44173	54,2	46048	54,7	1641	3,7

Обсяги кредиторської заборгованості підприємства за період дослідження зросли на 16388 тис. грн або ж у 6,2 рази. Поточні зобов'язання з одержаних авансів скоротились на 7171 тис. грн або ж на 63,2 %, поточні зобов'язання з бюджетом зросли на 488 тис. грн або ж у 8,6 разів. Поточні зобов'язання зі страхування скоротились на 18 тис. грн або ж на 54,5 %, поточні зобов'язання з

оплати праці зросли на 67 тис. грн або ж на 51,9 %. Інші поточні зобов'язання підприємства зросли на 1641 тис. грн або на 3,7 %.

За допомогою даних табл. 2.8 та 2.9 проаналізуємо показники структури джерел формування довгострокової та короткострокової заборгованості ХХХ за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.8

Показники структури джерел формування довгострокових зобов'язань ХХХ 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р., в.п.
Частка, %:				
Довгострокові зобов'язання:	100,0	100,0	100,0	х
- довгострокові кредити банків	98,6	96,7	95,2	-3,4
- інші довгострокові фінансові зобов'язання	1,4	3,3	4,8	3,4

Згідно даних табл. 2.8 у довгострокових зобов'язаннях частка довгострокових кредитів складає 98,6 %, 96,7 % та 95,2 % відповідно у 2020-2022 рр. Частка інших довгострокових фінансових зобов'язань складає 1,4 %, 3,3 % та 4,8 % відповідно у 2020-2022 рр.

Графічне відображення частки довгострокових зобов'язань подано в межах рис. 2.2.

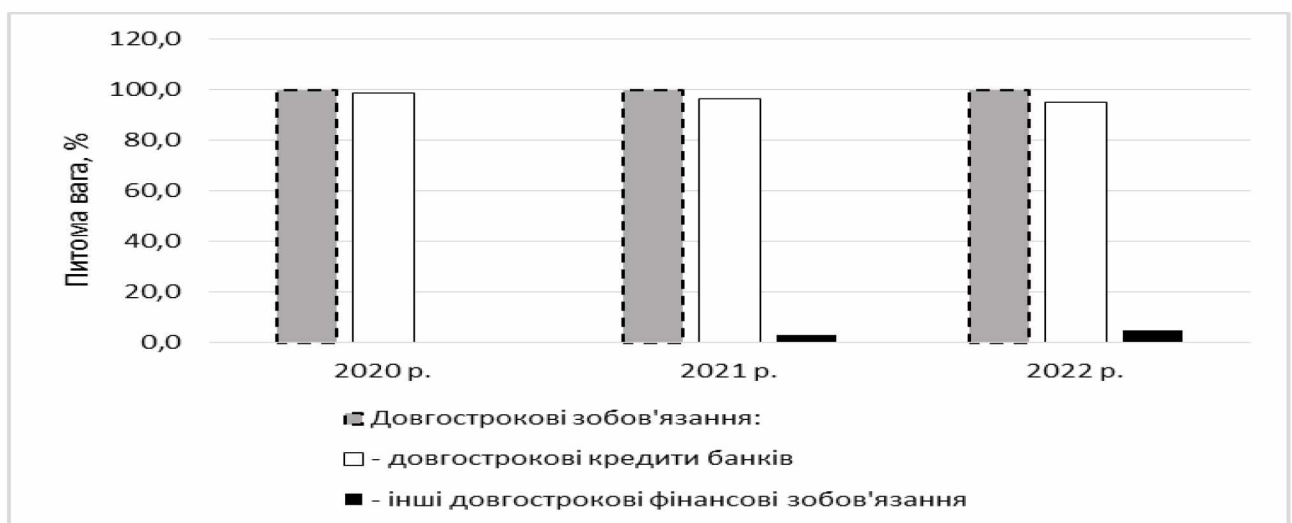

Рис. 2.2. Графічне відображення структури довгострокових зобов'язань ХХХ за 2020-2022 рр.

Показники структури джерел формування довгострокових зобов'язань ХХХ 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.
Частка, %				
Поточні зобов'язання:	100,0	100,0	100,0	х
- короткострокові кредити банків	0,0	9,6	8,9	8,9
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	4,5	13,9	24,8	20,3
Поточні зобов'язання за розрахунками:	0,0	0,0	0,0	0,0
- з одержаних авансів	19,4	13,2	5,4	-13,9
- з бюджетом	0,1	0,5	0,7	0,6
- зі страхування	0,1	0,1	0,0	0,0
- з оплати праці	0,2	0,4	0,3	0,1
Інші поточні зобов'язання	75,8	62,3	60,0	-15,8

Аналіз короткострокових зобов'язань показав переважання інших поточних зобов'язань, котрі складають 75,8 %, 62,3 % та 60,0 % відповідно. Короткострокові кредити банків за часткою в структурі поточних зобов'язань підприємства складають відповідно 0,0 %, 9,6 % та 8,9 % у 2020-2022 рр.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги має тенденцію до зростання на 20,3 в.п. та складає 4,5 %, 13,9 % та 24,8 % відповідно.

Поточні зобов'язання з одержаних авансів тенденційно скорочуються та складають відповідно 19,4 %, 13,2 % та 5,4 %.

Поточні зобов'язання з бюджетом зростають на 0,6 в.п. і складають відповідно за питомою вагою у складі поточних зобов'язань 0,1 %, 0,5 % та 0,7 %.

Поточні зобов'язання із страхування складають: у 2020 р. - 0,1 %, у 2021 р. - 0,1 % та 0,0 % - у 2022 р. Поточні зобов'язання відносно оплати праці за період дослідження зросли на 0,1 і складають відповідно 0,2 %, 0,4 % та 0,3 % відповідно.

Графічне відображення структури поточних зобов'язань ХХХ у 2020-2022 рр. подане в межах рис. 2.3.

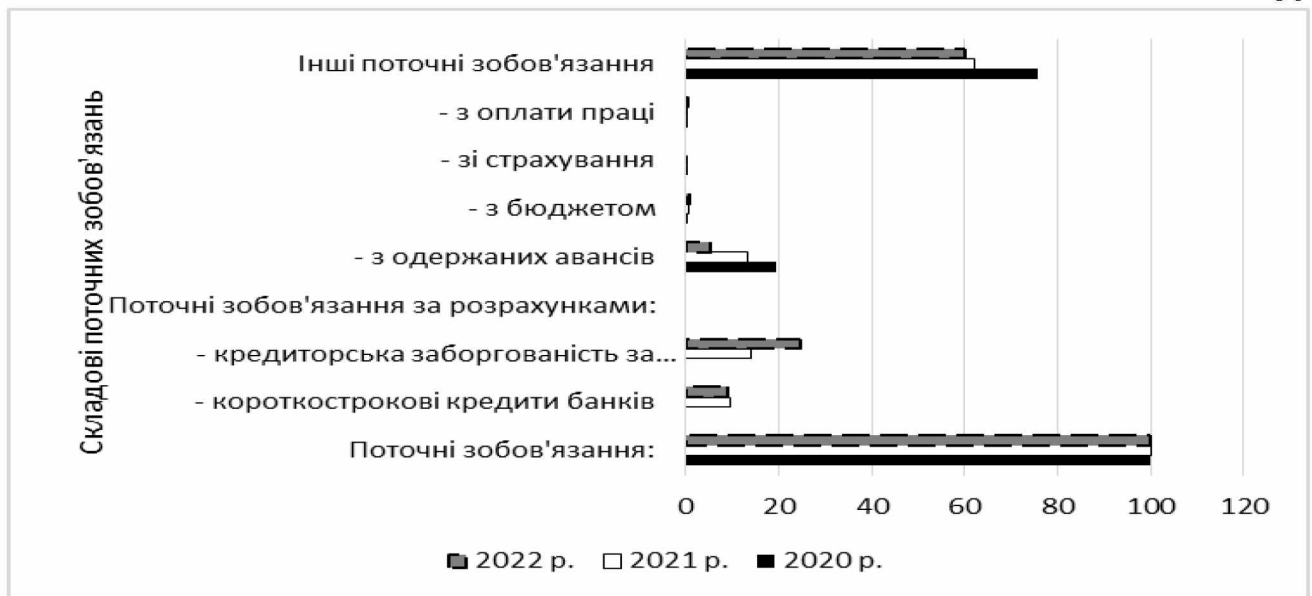

Рис. 2.3. Графічне відображення структури короткострокових зобов'язань XXX за 2020-2022 рр.

Проаналізуємо відносні показники стану кредиторської заборгованості за допомогою даних табл. 2.10.

Згідно даних табл. 2.10 коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості за період дослідження збільшився на 1,949, при цьому тривалість одного обороту кредиторської заборгованості скоротилась на 38 днів або ж на 36,2 %. Питома вага кредиторської заборгованості в майні за період дослідження скоротилась на 2,6 в.п., питома вага кредиторської заборгованості у зобов'язаннях зросла на 3,5 в.п. Питома вага кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях збільшилась на 1,4 в.п. Відношення кредиторської заборгованості до оборотних активів складає 46,6 %, 33,4 % та 34,0 % відповідно у 2020-2022 рр.

Припадає кредиторської заборгованості на 1 грн дебіторської 4,5 грн, 1,7 грн та 0,9 грн відповідно у 2020-2022 рр.

Відношення кредиторської заборгованості до чистого доходу складає 29,1 %, 15,4 % та 18,6 % відповідно у 2020-2022 рр.

Тож, узагальнюючи спостерігаємо скорочення кредиторської заборгованості по відношенню до дебіторської, що на наш погляд, в реаліях досліджуваного підприємства не є доцільним.

**Аналіз показників оцінки стану кредиторської заборгованості
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.	
				абсолютне	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	72776	110755	118201	45425	62,4
Середньорічна величина кредиторської заборгованості	21192,5	17080,0	21957,0	764,5	3,6
Середньорічна вартість (майна) капіталу	82641,0	87028,0	95438,5	12797,5	15,5
Середньорічна вартість оборотних активів	45496,5	51171,0	64563,5	19067,0	41,9
Середньорічна величина зобов'язань	92042,0	82325,0	82818,5	-9223,5	-10,0
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	3,434	6,484	5,383	1,949	x
Тривалість одного обороту (середній період погашення) кредиторської заборгованості, днів	105	56	67	-38	-36,2
Питома вага кредиторської заборгованості в майні, %	25,6	19,6	23,0	-2,6	x
Питома вага кредиторської заборгованості у зобов'язаннях, %	23,0	20,7	26,5	3,5	x
Питома вага кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях, %	28,3	26,4	29,7	1,4	x
Відношення кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	46,6	33,4	34,0	-12,6	x
Припадає кредиторської заборгованості на 1 грн дебіторської заборгованості, грн	4,5	1,7	0,9	-3,6	-80,5
Відношення кредиторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	29,1	15,4	18,6	-10,5	x

Вважаємо, що наступним кроком на шляху дослідження позикового капіталу повинно стати дослідження впливу зобов'язань на фінансову стійкість (табл. 2.11).

**Аналіз відносних показників впливу зобов'язань на фінансову стійкість
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	1,010	0,888	0,849	-0,161
Коефіцієнт фінансової залежності	-98,788	8,962	6,607	105,394
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	1,035	0,509	0,328	-0,708
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,295	0,130	0,087	-0,208
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,705	0,870	0,913	0,208

Аналіз даних табл. 2.11 показав перевищення за нормативом коефіцієнту концентрації залученого капіталу, однак даний показник має тенденційне скорочення. Варто відзначити і відповідне зростання коефіцієнту фінансової залежності на 105,395.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризується скороченням на 0,708, коефіцієнт довгострокових зобов'язань також має тенденцію до скорочення на 0,208. Коефіцієнт поточних зобов'язань, навпаки має тенденцію до зростання на 0,208.

Обсяги кредиторської заборгованості позначаються на тривалості фінансового циклу підприємства, тож проаналізуємо даний вплив за допомогою даних табл. 2.12.

Згідно даних табл. 2.12 за період дослідження зростання коефіцієнта оборотності запасів на 1,736 і відповідно скорочення тривалості обороту запасів на 96 днів, скорочення коефіцієнта обертання коштів у розрахунках на 9,508 і відповідно зростання тривалості обороту коштів у розрахунках на 60 днів вплинуло на скорочення тривалості операційного циклу на 36 днів, що є позитивним. Проте, хоча тривалість обороту кредиторської заборгованості і знизилась, однак фінансовий цикл на який безпосередньо впливає кредиторська заборгованість зріс на 2 дні.

**Аналіз впливу кредиторської заборгованості на фінансовий цикл
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. порівняно з 2020 р.
Коефіцієнт обертання запасів	1,829	2,895	3,565	1,736
Тривалість одного обороту запасів	197	124	101	-96
Коефіцієнт обертання коштів в розрахунках	13,682	9,480	4,174	-9,508
Тривалість одного обороту коштів в розрахунках	26	38	86	60
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	3,434	6,484	5,383	1,949
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	105	56	67	-38
Тривалість операційного циклу, днів	223	162	187	-36
Тривалість фінансового циклу, днів	118	107	120	2

Оцінка стану управління капіталом підприємства вказує на неефективність даного управління, оскільки значні обсяги позикового капіталу спровокували вагоме відхилення від норми коефіцієнту автономії та коефіцієнту фінансового ризику, окрім того спровокували кризовий фінансовий стан на підприємстві. Тож, потрібно в межах управлінських заходів визначити доцільність формування таких значних обсягів позикового капіталу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Напрями удосконалення ефективності формування капіталу підприємства

Капітал – базис існування і розвитку будь-якого підприємства, саме тому, на нашу думку, роль системи здійснення регулювання відносно структури капіталу без сумніву досить значна. Недостатня розробленість відносно регулювання структури капіталу в межах конкретного підприємства як елементу здійснення ефективного управління знижує дохідність підприємства. Визначення оптимальних структурних пропорцій за складовими частинами капіталу, зокрема власними і позиковими – вагома проблематика здійснення управління. Саме оптимізація таких складових капіталу як власний і позиковий формує необхідний рівень відносно рентабельності, досягаючи при цьому стійкої фінансової рівноваги та максимізуючи ринкову вартість підприємства.

Варто акцентувати, що єдиного універсального методу відносно оптимізації структури капіталу не має, тож кожне із підприємств обирає свої методи оптимізації капіталу.

Мета формування ефективної структури капіталу – мінімізація витрат відносно залучення довгострокових джерел здійснення фінансування з прагненням дотримання балансу між максимальною ринковою оцінкою інвестованих коштів та забезпеченням стійкості та незалежності суб'єкту.

Виходячи із того, що базисом відносно оптимізації структури капіталу є генерація оптимального співвідношення поміж власним і позиковим капіталом, можна окреслити завдання здійснення процесу оптимізації структури капіталу:

- формування тієї структури відносно капіталу, котра б забезпечила стабільний розвиток суб'єкту здійснення господарювання;

- забезпечення умов максимізації прибутку;
- забезпечення фінансової стійкості суб'єкту;
- забезпечення незалежності суб'єкту [1, 5, 56, 59-60].

Варто акцентувати, що навіть в межах одного і того ж підприємства єдиної ефективної структури відносно капіталу не існує. Підходи до управління та ставлення до ризику певного суб'єкта формують значний вплив на прийняття рішень відносно процесу управління.

Основні методи регулювання структури капіталу підприємства подані в межах табл. 3.1 [1, 5, 45-46, 56, 59-60].

Таблиця 3.1

Методи регулювання відносно структури капіталу господарюючого суб'єкту

Методи	Характеристика методів
1	2
Нормативно-коефіцієнтний	<p>Полягає у співставленні позикового капіталу із власним з акцентом на дотриманні нормативів за конкретними коефіцієнтами. Акцент відносно дотримання нормативів здійснюється на базі таких коефіцієнтів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнту автономії; - коефіцієнту фінансового ризику; - коефіцієнту фінансової незалежності; - коефіцієнту боргового навантаження; - коефіцієнту покриття відсотків. <p>Базовий орієнтир – нормативні та середньогалузеві значення.</p> <p>Переваги методу – стандартизовані одиниці відносно виміру та можливість співставлення відносно аналогічних підприємств в межах галузі.</p> <p>Недоліки методу – статичність та короткостроковість застосування</p>
Максимізація рівня рентабельності	<p>Полягає у прагненні до формування структури капіталу, котра б максимізувала рентабельність не враховуючи фінансовий ризик. Базисом методу є багатокритеріальний розрахунок відносно структури капіталу враховуючи показник рентабельності за попереднього розрахунку показника ефекту фінансового левериджу.</p> <p>Переваги методу – прийняття рішення враховуючи максимальну рентабельність.</p> <p>Недоліки методу - короткостроковий характер, відсутність врахування розподілу капіталу на довгостроковий та короткостроковий, відсутність врахування структурованості в межах окремих складових власного і позикового капіталу, відсутність врахування впливу інфляційних процесів</p>

1	2
Мінімізації середньозваженої вартості капіталу	<p>Полягає у здійсненні попередньої оцінки відносно власного та позикового капіталу за різних умов його формування, обслуговування з акцентом на прагненні до мінімізації середньозваженої вартості капіталу.</p> <p>Переваги методу – прагнення до використання капіталу, котрий має мінімальну ціну, акцент на конкретних джерелах фінансування.</p> <p>Недоліки методу – короткочасність застосування, відсутність врахування розподілу капіталу на довгострокову та короткострокову складову.</p>
Мінімізації фінансового ризику	<p>Базується на диференціації відносно обрання джерел здійснення фінансування відносно різних складових активів підприємства: оборотних та необоротних з акцентом відносно розподілу на постійну і змінну складові. Має у своєму складі три підходи з акцентом на ризик: консервативний, помірний та агресивний.</p> <p>Переваги методу – врахування довгострокової та короткострокової складової капіталу з акцентом на інвестування даного капіталу в конкретні види активів, врахування особливостей функціонування підприємства та формування його активів, багатокритеріальність рішень враховуючи три підходи з акцентом на фінансовий ризик.</p> <p>Недоліки методу – не враховує інфляцію, відкидає питання рентабельності</p>

Формування ефективної структури капіталу, з нашого погляду, повинно бути акцентоване на максимізації рівня рентабельності враховуючи операційний та фінансовий важіль (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня рентабельності підприємства

Важіль	Характеристика
Фінансовий	Оптимізація структури капіталу на основі прагнення до максимізації рентабельності власного капіталу шляхом прийняття рішення стосовно залучення позикового капіталу
Операційний	Оптимізація структури капіталу на базі окреслення взаємозв'язку між показниками валового прибутку, витрат стосовно операційного та фінансового спрямування і чистого прибутку
Синергія фінансового та операційного важелів	Оптимізація відносно структури капіталу, котра балансує між прагненням до максимізації рентабельності та очікуваннями відносно валового прибутку

Критерій здійснення оптимізації враховуючи мінімізацію фінансового ризику також має у своєму складі декілька варіацій (табл. 3.3).

**Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації
фінансового ризику**

Підходи	Характеристика підходів
Помірний	<p>Базисом для інвестування власного та довгострокового капіталу, що є позиковим виступають необоротні активи та постійна частина оборотних.</p> <p>Базисом інвестування короткострокового капіталу, що є позиковим виступають всі складові змінної частини оборотних активів.</p> <p>Така модель відносно здійснення фінансування активів формує прийнятний рівень відносно фінансової стабільності суб'єкту</p>
Консервативний	<p>Базисом для інвестування власного та довгострокового капіталу, що є позичковим виступають необоротні активи та постійна частина стосовно оборотних активів, а також половина відносно змінної частини оборотних активів.</p> <p>Базисом інвестування капіталу позикового, що є короткостроковим виступає друга половина відносно змінної частини оборотних активів.</p> <p>Така модель здійснення фінансування активів формує високий рівень відносно фінансової стабільності суб'єкту під час розвитку</p>
Агресивний	<p>Базисом здійснення інвестування власного та довгострокового капіталу, що є довгостроковим є необоротні активи.</p> <p>Базисом інвестування капіталу позикового, що є короткостроковим є всі оборотні активи.</p> <p>Така модель здійснення фінансування активів формує вагомі проблеми стосовно забезпечення платоспроможності й фінансової стабільності суб'єкту за здійснення операційної діяльності із мінімальною потребою стосовно власного капіталу</p>

Підсумовуючи відносно критеріїв оптимізації зазначимо, що єдиного вірного рішення здійснення оптимізаційних процесів не існує, окрім того підприємство може змінювати своє рішення відносно критерія оптимізації структури капіталу, а залежно від обраного критерія структура капіталу буде варіювати.

Тож, оптимізуємо структуру капіталу за критерієм максимізації рівня рентабельності для ХХХ, однак для цього спочатку визначимо ефект фінансового левериджу (табл. 3.4).

Даний ефект дозволить з'ясувати доцільність використання оптимізаційного критерія, оскільки саме він покаже чи взагалі позиковий капітал принесе додатковий прибуток підприємству.

**Ефект фінансового левєриджу для
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Середньорічна величина позикового капіталу, тис. грн	92042,0	82325,0	82818,5
Середньорічна величина власного капіталу, тис. грн	-9401,0	4703,0	12620,0
Коефіцієнт фінансового левєриджу	-9,791	17,505	6,562
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0
Ставка відсотку за кредит, %	25,0	28,0	30,0
Валовий прибуток, тис. грн	27751,0	20709,0	16350,0
Середньорічна величина активів, тис. грн	82641,0	87028,0	95438,5
Коефіцієнт валової рентабельності активів	33,6	23,8	17,1
Ефект фінансового левєриджу	-84,01	-73,59	-84,45

Тож, розрахунок відносно ефекту фінансового левєриджу для XXX (табл. 3.4) показав недоцільність застосування критерію оптимізації структури капіталу, що враховує максимізацію рівня рентабельності, бо ефект має негативні значення. Дослідження ж відносно дійсної структури капіталу XXX показало значні обсяги залучення позикового капіталу у 2020-2022 рр., що є недоцільним, бо це не приносить підприємству прибутку.

Проведемо оптимізацію структури капіталу XXX за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу (табл. 3.6).

Однак, з метою проведення цього дослідження спочатку проаналізуємо вартість відносно окремих складових капіталу підприємства (табл. 3.5).

Дослідження відносно вартості окремих складових капіталу підприємства показало (табл. 3.5) зростання стосовно вартості власного капіталу у 2022 р. порівнюючи із 2020 р., однак скорочення вартості у 2022 р. порівнюючи із 2021 р. Слід акцентувати на зростанні питомої ваги відносно власного капіталу у 2021 р. та у 2022 р. порівнюючи із 2020 р.

Дослідивши капітал підприємства та вартість його окремих складових, на нашу думку, підприємству потрібно прагнути до формування позикового капіталу, що немає вартості. Таким позиковим капіталом виступає кредиторська заборгованість.

**Аналіз вартості складових капіталу
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Власний капітал			
Вартість у, %	-182,2	233,0	37,7
Питома вага, виражена десятковим дробом	-0,114	0,054	0,132
Кредити банків			
Вартість у, %	25,0	28,0	30,0
Питома вага, виражена десятковим дробом	0,312	0,241	0,165
Кредиторська заборгованість			
Вартість у, %	0,0	0,0	0,0
Питома вага, виражена десятковим дробом	0,802	0,705	0,703
WACC	28,5	19,3	9,9

Дослідження відносно вартості і питомої ваги стосовно джерел формування капіталу для XXX показало, що суб'єкт і сам побачив доцільність формування значних обсягів позикового капіталу за рахунок кредиторської заборгованості.

XXX у 2020-2022 рр. має наступні значення відносно середньозваженої вартості капіталу: 28,5 %, 19,3 % та 9,9 % відповідно. Скорочення відносно середньозваженої вартості капіталу спровоковане зниженням питомої ваги позикових коштів, котрі мають вартість.

Згідно даних табл. 3.6 оптимальною для досліджуваного XXX є структура капіталу 40,0 % власного капіталу та 60,0 % позикового капіталу. Саме така структура формування капіталу буде мінімізувати його вартість. За даного співвідношення між складовими капіталу буде забезпечена середньозважена вартість капіталу 17,7 %.

Досліджуючи питання мінімальної середньозваженої вартості варто акцентувати, що якогось оптимального значення не існує.

**Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації
середньозваженої вартості ТОВ «Полтавський завод
кварцевого скла», 2022 р.**

Показники	Варіанти									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Загальна сума капіталу, тис. грн	12620	12620	12620	12620	12620	12620	12620	12620	12620	12620
Варіанти структури капіталу, %										
а) власний капітал	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55
б) позиковий капітал	90	85	80	75	70	65	60	55	50	45
Рівень передбачуваних дивідендних виплат, %	25,0	27,5	30,0	32,5	35,0	37,5	40,0	42,5	45,0	47,5
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням премії за ризик %	39,0	35,7	34,0	33,0	32,3	31,9	31,5	31,2	31,0	30,8
Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням податкового коректора	39,0	35,7	34,0	33,0	32,3	31,9	31,5	31,2	31,0	30,8
Вартість:										
а) власного капіталу	2,5	4,1	6,0	8,1	10,5	13,1	16,0	19,1	22,5	26,1
б) позикового капіталу	35,1	30,3	27,2	24,8	22,6	20,7	18,9	17,2	15,5	13,9
Середньозважена вартість капіталу, %	31,8	26,4	23,0	20,6	19,0	18,1	17,7	18,2	19,0	20,6
Коефіцієнт фінансового важеля	9,00	5,67	4,00	3,00	2,33	1,86	1,50	1,22	1,00	0,82

Оптимізація за цим критерієм передбачає дослідження варіантів відносно структури капіталу, котрі формують мінімальну вартість в межах конкретного підприємства за конкретних умов.

3.2. Напрями удосконалення ефективності використання капіталу підприємства

Ефективність відносно капіталу підприємства значною мірою залежить і від якості управлінських рішень з приводу його використання.

Підприємство, що приймає рішення, відносно розподілу капіталу повинно зважити перш за все на першочергові потреби у фінансових ресурсах, враховуючи фінансовий стан підприємства, рівень матеріально-технічної бази, співвідношення між складовими активів загалом та складовими необоротного і оборотного капіталу зокрема.

Варто акцентувати, що ефективність відносно діяльності суб'єкту здійснення господарювання значною мірою окреслюється показниками ефективності використання саме капіталу. Базовими показниками відносно ефективного використання капіталу є показники рентабельності майна та капіталу, саме тому методами підвищення стосовно ефективності використання капіталу суб'єкту господарювання служать методи, котрі підвищують ці показники. Для того, щоб суб'єкт ефективно використовував капітал потрібно здійснити ефективне його вкладення в активи. Ефективне вкладення в активи передбачає не лише їх збереження, а й примноження з ціллю отримання прибутку. Крім того, потрібно оцінити і проаналізувати статті витрат за балансом підприємства. Вагому увагу також варто приділити питанням відносно ресурсозбереження, зокрема прагнути до запровадження прогресивних норм і нормативів, а також ресурсозберігаючих технологій, використання сировини, що є вторинною. Окрім того витрати, що є непродуктивними варто звести до мінімуму. Важливим напрямом поліпшення використання капіталу суб'єкту господарювання є прагнення до забезпечення максимізації використання власних джерел фінансових ресурсів таких як чистий прибуток та амортизація.

Збільшити чистий прибуток можливо шляхом підвищення оборотності та рентабельності капіталу. Збільшити обсяги здійснення фінансування використовуючи амортизаційні відрахування можна шляхом використання

прискореної амортизації основних засобів. Залучення ж капіталу за рахунок зовнішніх джерел повинно враховувати вартість залучення. Здійснюючи ефективне використання капіталу підприємству варто акцентувати на його розподілі в межах активів, що є оборотними та необоротними, адже дані активи вимагають застосування різних підходів до їх оптимізації з ціллю забезпечення ефективності їх використання.

Так, зокрема, основні засоби, котрі мають тривалий час експлуатації, з часом формують значні втрати вартості спровоковані фізичним та моральним зношенням. Саме завдяки процесу амортизації відбувається перенесення вартості основних засобів на кінцевий продукт, послуги. Тому, вважаємо, що питанню використання амортизаційних потоків варто приділяти значну увагу.

Досягнення ефективності відносно основних засобів відбувається за відповідного розвитку продуктивних сил та їх співставлення із витратами праці, котрі використані під час створення продукту. Саме від ефективності використання основних засобів залежать темпи зростання продуктивності праці, обсяги виробництва, а також поліпшення якості продукції.

Базисом підвищення ефективного використання основних засобів є зростання обсягу виробництва та прибутку.

Синергія із технічних, організаційних і економічних заходів відносно покращення використання основних засобів – це перш за все:

- 1) збільшення екстенсивного завантаження;
- 2) підвищення інтенсивного навантаження.

Варто окреслити, що екстенсивне завантаження машин і устаткування має обмеження за календарним фондом часу, інтенсивне ж навантаження устаткування не передбачає формування обмежень.

Окрім того, варто акцентувати на тому, що проведення заходів відносно екстенсивного напрямку не потребує значних капітальних витрат, тоді як підвищення рівня інтенсивного використання передбачає здійснення значних вкладень. Більшість науковців та практиків вважають, що за правильно прийнятих управлінських рішень вкладення за інтенсивного використання швидко окуповуються за рахунок отриманого додаткового економічного ефекту.

Серед інтенсивних напрямків відносно підвищення ефективності використання основних засобів варто виділити:

- 1) механізація, автоматизація виробництва;
- 2) технічне переозброєння, модернізація суб'єкту;
- 3) удосконалення технологічних процесів;
- 4) скорочення тривалості операційного циклу;
- 5) використання прогресивних форм організації та управління виробництвом.

Серед екстенсивних напрямків підвищення ефективності використання основних засобів слід виділити наступні:

- 1) скорочення простоїв обладнання як результат своєчасності забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами, якісних ремонтів обладнання і машин та їх обслуговування;
- 2) прагнення до зростання за кількістю машино-змін відносно роботи обладнання та зменшення кількості устаткування, котре є неробочим;
- 3) введення додаткового обладнання.

Вагомим резервом здійснення кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів а також виробничих потужностей є стрімке освоєння проектних потужностей, прагнення до введення в дію нових технологічних ліній, а також агрегатів та устаткування. Як правило, фактичний період освоєння виробничих потужностей складає п'ять – шість років.

Однак, можливе досягнення проектних показників за декілька років.

Ефективність відносно використання капіталу оборотного – це, перш за все, його структурованість за складом «працюючих» та «непрацюючих» оборотних активів. Окрім того ефективність використання оборотного капіталу передбачає контроль операційних витрат з їх розподілом на постійну та змінну складову.

Тож, узагальнюючи всі складові ефективності використання капіталу згрупуємо їх в межах табл. 3.7.

Складові системи ефективності управління використанням капіталу

Складові	Характеристика складових
Оптимізація інвестиційних ресурсів з розподілом їх на необоротну та оборотну складову	За умови обмеженості інвестиційних ресурсів потрібно балансувати між частками оборотних та необоротних активів. Так, зокрема, оборотні активи дозволяють повноцінно завантажити виробничі потужності, необоротні активи – техніка, устаткування, площі - дозволяють здійснити виробництво
Оптимізація інвестування капіталу в необоротні активи	<ol style="list-style-type: none"> 1) оптимізація необоротних активів за розподілом задіяних у виготовленні кінцевого продукту і ні; 2) оптимізація основних засобів використовуючи екстенсивні та інтенсивні підходи; 3) використання методів прискореної амортизації відносно основних засобів; 4) прагнення до оптимізації основних засобів та їх схоронності; 5) прагнення до оновлення застарілих основних засобів за мінімальних інвестиційних витрат
Оптимізація інвестування капіталу в оборотні активи	<ol style="list-style-type: none"> 1) оптимізація за складом працюючих та непрацюючих оборотних активів; 2) розподіл управлінських заходів відносно активів оборотних враховуючи їх ліквідність та ризиковість; 3) оптимізація грошових коштів з використанням: <ul style="list-style-type: none"> - моделі Баумоля; - моделі Міллера-Ора; 4) оптимізація запасів з розподілом їх на виробничі та товарні використовуючи: <ul style="list-style-type: none"> - модель EOQ; - ABC аналіз; - XYZ аналіз; - матрицю управління з одночасним використанням ABC та XYZ аналізів; 5) оптимізація дебіторської заборгованості з використанням управлінського механізму надання знижок за дострокового повернення заборгованості; 6) метод нормування з ціллю оптимізації оборотних активів; 7) оптимізація співвідношення між постійною та змінною складовими витрат підприємства з використанням механізму операційного левериджу; 8) мінімізація витрат в межах активів оборотних

З ціллю ефективної діяльності господарюючий суб'єкт повинен окреслити оптимальне співвідношення відносно необоротної та оборотної складової активів. Оцінити ефективність відносно даного співвідношення можна за допомогою такого коефіцієнту як маневреність операційних активів:

$$KM_A = \frac{OA}{A} \quad (3.1)$$

де KM_A - коефіцієнт маневреності відносно операційних активів;

ОА – оборотні активи;

А – загальна вартість активів підприємства.

Нормативне значення за даним коефіцієнтом 0,1 і вище.

Тож, розрахуємо даний показник для досліджуваного нами ХХХ, 2022 р.:

$$KM_A = \frac{71402}{99111} = 0,7$$

В межах досліджуваного підприємства даний показник не є нижчим за норматив, що є позитивним.

Аналіз відносно дебіторської заборгованості у 2022 р. показав, що вона вища за норматив - складає 1,149 (норматив 0,9), тож вважаємо, що варто оптимізувати дебіторську заборгованість.

В межах табл. 3.8 здійснимо оптимізацію заборгованості підприємства.

Згідно даних табл. 3.8 було запропоновано скоротити терміни утримання дебіторської заборгованості за рахунок механізму надання знижок. Зміни в кредитній політиці суб'єкту господарювання, зокрема скорочення відносно терміну погашення дебіторської заборгованості на 54 дні призведуть до зростання прибутку на 3480,5 тис. грн (до зміни кредитної політики прибуток становив 9525,1 тис. грн, після зміни кредитної політики 13005,6 тис. грн). Вважаємо, що понесені витрати на знижки з ціллю скорочення тривалості погашення дебіторської заборгованості у розмірі 2631 тис. грн, витрати на стягнення дебіторської заборгованості у розмірі 265 тис. грн є цілком виправданими, оскільки окрім зростання прибутку, вони також призвели до скорочення витрат відносно безнадійних боргів на 2222 тис. грн.

Окрім скорочення дебіторської заборгованості в рамках ефективності використання капіталу вважаємо за доцільне дослідити вплив механізму операційного левериджу (табл. 3.9).

Проведене дослідження відносно операційного левериджу ХХХ за 2020-2022 рр. показало, використання даного механізму спровокувало зростання

чистого доходу від реалізації на 59736 або ж на 82,1 %, за зростання операційних витрат на 67491 тис. грн або на 114,0 %.

Таблиця 3.8

Аналіз впливу зміни кредитної політики відносно дебіторської заборгованості для ХХХ, 2022 рр.

Показники	До зміни кредитної політики	Ефект впливу зміни кредитної політики	Після зміни кредитної політики
1. Чиста виручка від реалізації, тис. грн	118201	7092	125293
2. Виробничі витрати, всього, тис. грн	101851	4599	106450
а) постійні витрати, тис. грн	36150,1	0,0	36150
б) змінні витрати, тис. грн	65701	4599	70300
3. Валовий прибуток, тис. грн	16350	2493	18843
4. Середній термін погашення дебіторської заборгованості (DSO), днів	60	-54	6
5. Середньоденний продаж (ADS)	328	20	348
6. Середньорічна величина дебіторської заборгованості за товари, роботи послуги, тис. грн	19689	-17600	2089
7. Інвестиції в дебіторську заборгованість, тис. грн	10944	-9772	1172
8. Вартість інвестицій в дебіторську заборгованість, тис. грн	1860	-1661	199
9. Витрати на знижки, тис. грн	0,0	2631	2631
10. Втрати за безнадійними боргами, тис. грн	4728	-2222	2506
11. Витрати на стягнення дебіторської заборгованості, тис. грн	236	265	501
12. Загальні витрати пов'язані з дебіторською заборгованістю, тис. грн	6825	-988	5837
13. Економічний прибуток (збиток), тис. грн	9525	3481	13006

У складі операційних витрат у 2022 р. порівняно із 2020 р. змінні витрати зросли на 86,6 % або ж на 37921 тис. грн, постійні витрати при цьому зросли у 1,9 рази або на 29570 тис. грн, що є негативним, оскільки зростання постійних витрат швидшими темпами ніж змінних негативно впливає на операційний важіль та прибуток підприємства. Тож, за даних обставин прибуток від операційної діяльності скоротився на 7755 тис. грн або на 57,1 %.

**Аналіз впливу операційного левериджу
XXX за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. р. порівняно з 2020 р.	
				абсолют- не, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням інших операційних доходів, тис. грн	72776	114603	132512	59736	82,1
Операційні витрати, тис. грн	59203	101716	126694	67491	114,0
у тому числі:					
а) змінні витрати	43805	71684	81726	37921	86,6
б) постійні витрати	15398	30032	44968	29570	192,0
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	13573	12887	5818	-7755	-57,1
Маржинальний дохід, тис. грн	28971	42919	50786	21815	75,3
Коефіцієнт маржинального доходу у чистому доході	0,398	0,375	0,383	-0,02	-3,7
Поріг рентабельності, тис. грн	38680	80192	117331	78651	203,3
У % до чистого доходу	53,1	70,0	88,5	35,4	x
Зона фінансової стійкості, тис. грн	34096	34411	15181	-18915	-55,5
Запас фінансової стійкості, %	46,9	30,0	11,5	-35,4	x
Сила впливу операційного важеля	2,13	3,33	8,73	6,60	x

Маржинальний дохід у 2022 р. порівняно із 2020 р. збільшився на 21815 тис. грн або ж на 75,3 %, а коефіцієнт маржинального доходу скоротився на 0,015 або на 3,7 %.

Поріг рентабельності за даних обставин зріз на 78651 тис. грн або у 2 рази. Зона фінансової стійкості знизилась на 18916 тис. грн або на 55,5 %, при цьому запас фінансової стійкості скоротився на 35,4 %, що є негативним.

За даних обставин сила впливу операційного важеля зросла на 6,6.

Варто акцентувати, що чим вищим є значення коефіцієнта операційного левериджу, тим в більших обсягах конкретне підприємство може прискорювати

темпи приросту операційного прибутку у співставності із темпами приросту обсягу здійснення реалізації продукції.

Так, за рівних темпів приросту обсягу продажу продукції суб'єкт здійснення господарювання, котрий має більший коефіцієнт операційного левериджу, завжди буде в більших обсягах нарощувати операційний прибуток.

Конкретне співвідношення відносно приросту операційного прибутку та відносно обсягу реалізації, котра формується за конкретного коефіцієнта операційного левериджу – це і є ефект операційного левериджу:

Ефект операційного левериджу = темп приросту стосовно валового операційного прибутку, % / темп приросту стосовно обсягу реалізації продукції, %.

Тож, прибуток суб'єкту, котрий має рівень операційного левериджу вище вважається чутливішим до змін відносно валових грошових надходжень, тобто за різкого падіння продажу такий суб'єкт може швидко опуститися нижче ніж рівень беззбитковості. Отже, суб'єкт із високим рівнем виробничого левериджу вважається більш ризикованим.

Проаналізуємо як вплине зміна обсягу виробництва на діяльність підприємства враховуючи операційний важіль 2022 р. (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Аналіз впливу операційного важеля на діяльність

XXX, 2022 р.

Показники	2022 р.	При збільшенні обсягів реалізації на 10%	При зменшенні обсягів реалізації на 10%
Виручка, тис. грн	132512	145763	119261
Змінні витрати, тис. грн	81726	89899	73554
Маржинальний дохід, тис. грн	50786	55864	45707
Постійні витрати, тис. грн	44968	44968	44968
Прибуток від реалізації, тис. грн	5818	10897	739
Рентабельність виручки від реалізації, %	4,4	7,5	0,6
Коефіцієнт операційного левериджу	0,355	0,333	0,379
Збільшення (+) чи зменшення рентабельності виручки від реалізації, в. п.	X	3,1	-3,8
Ефект операційного левериджу	8,73	5,13	61,81

Аналіз операційного важеля показав, що при збільшенні обсягів реалізації на 10,0 %, операційний важіль падає до 5,13, і це провокує зростання прибутку, котрий становитиме вже 10897 тис. грн, тобто рентабельність зростає на 3,1 %. І навпаки за скорочення обсягів реалізації на 10,0 % операційний важіль складає 61,81, що провокує скорочення прибутку, який становить за даного обсягу реалізації 739 тис. грн, тобто рентабельність знижується на 3,8 %.

Враховуючи результати проведених теоретичних та аналітичних досліджень на ХХХ пропонується впровадити наступні заходи по удосконаленню формування і використання капіталу:

- 1) забезпечити відповідність капіталу, який залучається, обсягу активів, які формуються на підприємстві, тобто оборотних і необоротних активів;
- 2) забезпечити оптимальність структури капіталу з позицій ефективного функціонування;
- 3) забезпечити мінімізацію витрат з формування капіталу з різних джерел, така мінімізація здійснюється в процесі управління вартістю і структурою капіталу;
- 4) забезпечити високоефективне використання капіталу в процесі господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Капітал підприємства – це економічна категорія, для якої характерна двоїста сутність: з одного боку капітал відображає усі наявні грошові, матеріальні та нематеріальні ресурси підприємства (відображаються в активі балансу), з другого – є джерелом покриття зобов'язань даного підприємства (відображається в пасиві балансу).

Аналіз фінансового стану досліджуваного підприємства дозволяє зробити наступні висновки:

- майно за період 2022-2020 рр. збільшилось на 16821 тис. грн або ж на 20,4 %. У складі майна необоротні активи зменшились на 9964 тис. грн або ж на 26,4 %, оборотні активи, навпаки - зросли на 26785 тис. грн або ж на 60 %;

- за формою здійснення функціонування у складі майна ХХХ за період 2020-2022 рр. переважають саме матеріальні активи, але за цей період їх питома вага в межах складу активів скоротилась аж на 36,0 в.п., при цьому варто акцентувати, що у фізичному обсязі вони зменшились на 20075 тис. грн або ж на 36,1 %. Нематеріальні активи за питоною вагою є незначними в межах періоду дослідження. За цей період нематеріальні активи знизилась на 87 тис. грн або ж у 2,2 рази, знизилась і їх питома вага на 0,11 в.п.;

- активи за рівнем ліквідності показують зростання високоліквідних активів на 3234 тис. грн або ж на 97,4 %. Середньоліквідні активи за період 2020-2022 рр. зросли на 33780 тис. грн або ж на 84,6 %, при цьому їх питома вага збільшилась на 32,8 в.п. Низьколіквідні активи зменшились на 10198 тис. грн або ж на 36,4 %. Важколіквідні активи зменшились у періоді дослідження на 9995 тис. грн або ж на 35,9 %;

- прибуток від звичайної діяльності після оподаткування зменшився на 12370 тис. грн або ж на 72,2 %. При цьому чистий прибуток зменшився у тих же обсягах, що і прибуток від звичайної діяльності до оподаткування. Чистий прибуток у відсотках до доходу зменшився із 23,5 % у 2020 р. до 4,0 % у 2022 р.;

- за період дослідження відбулося скорочення загальної рентабельності господарської діяльності в обсягах 23,2 в.п., при цьому чиста рентабельність скоротилась на 24,1 в.п.;

- капітал досліджуваного суб'єкту здійснення господарювання за період 2020-2022 рр. збільшився на 16821 тис. грн або ж на 20,4 %. При цьому власний капітал за період проведення дослідження збільшився на 15834 тис. грн, зобов'язання збільшились на 987 тис. грн або на 1,2 %. Варто відзначити, що нерозподілений прибуток за період аналізу збільшився на 15718 тис. грн або ж у 1,5 рази. У складі зобов'язань довгострокові зобов'язання скоротилися на 17208 тис. грн або ж на 70,2 %, при цьому зросли поточні зобов'язання на 18195 тис. грн або на ж 31,0 %;

- підприємство характеризується зниженням рентабельності капіталу загалом на 15,7 в.п. та зростанням рентабельності власного капіталу у 2,2 рази. Коефіцієнт окупності капіталу має в динаміці зростання на 0,358, що є позитивним, зростає також коефіцієнт окупності власного капіталу на 17,107. При цьому варто відзначити зростання періоду окупності капіталу загалом на 15,2 роки та власного капіталу на 3,2 роки, що є негативним.

Розрахунок відносно ефекту фінансового левериджу для ХХХ показав недоцільність застосування критерію оптимізації структури капіталу, що враховує максимізацію рівня рентабельності, бо ефект має негативні значення. Дослідження ж відносно дійсної структури капіталу ХХХ показало значні обсяги залучення позикового капіталу у 2020-2022 рр., що є недоцільним, бо це не приносить підприємству прибутку.

Оптимальною для ХХХ структурою капіталу згідно критерію мінімізації середьозваженої вартості капіталу буде 40 % власного капіталу та 60 % позикового капіталу. Саме така структура формування капіталу для підприємства буде мінімізувати його вартість. За такого співвідношення між складовими капіталу буде забезпечена середньозважена вартість капіталу 17,7 %.

Проаналізувавши капітал підприємства та вартість його окремих складових, вважаємо, що підприємству потрібно прагнути до формування позикового капіталу, що немає вартості. Таким позиковим капіталом виступає

кредиторська заборгованість. Оцінка відносно вартості і питомої ваги джерел формування капіталу для ХХХ показало, що суб'єкт і сам побачив доцільність формування значних обсягів позикового капіталу за рахунок кредиторської заборгованості.

ХХХ у 2020-2022 рр. має наступні значення відносно середньозваженої вартості капіталу: 28,5 %, 19,3 % та 9,9 % відповідно. Скорочення відносно середньозваженої вартості капіталу спровоковане зниженням питомої ваги позикових коштів, котрі мають вартість.

Ефективне управління використанням капіталу передбачає оптимізацію інвестиційних ресурсів з розподілом їх на необоротну та оборотну складову, оптимізацію інвестування капіталу в необоротні активи, оптимізацію інвестування капіталу в оборотні активи.

Аналіз операційного важеля показав, що при збільшенні обсягів реалізації на 10 %, операційний важіль падає до 5,13, і це провокує зростання прибутку, котрий становитиме вже 10897 тис. грн, тобто рентабельність зростає на 3,1 %. І навпаки за скорочення обсягів реалізації на 10,0 % операційний важіль складає 61,81, що провокує скорочення прибутку, який становить за даного обсягу реалізації 739 тис. грн, тобто рентабельність знижується на 3,8 %.

Враховуючи результати проведених теоретичних та аналітичних досліджень на ХХХ пропонується впровадити наступні заходи по удосконаленню структури капіталу підприємства:

1) забезпечити відповідність капіталу, який залучається, обсягу активів, що формуються на підприємстві, тобто оборотних і необоротних активів;

2) забезпечити оптимальність структури капіталу з позицій ефективного функціонування;

3) забезпечити мінімізацію витрат на формування капіталу з різних джерел, така мінімізація здійснюється в процесі управління вартістю і структурою капіталу;

4) забезпечити високоефективне використання капіталу в процесі господарської діяльності.